

**ДУХОВНО – МОРАЛЬНЕ ПОВЧАННЯ ДЛЯ НАСТОЯТЕЛІВ
У ТВОРІ СВ. БОНАВЕНТУРИ
«ШІСТЬ КРИЛ СЕРАФІМСЬКИХ»**

Зміст

Бібліографія	3
Вступ	5
I. Св. Бонавентура та загальний образ настоятеля у Середньовіччі	7
1.1 Життя та діяльність св. Бонавентури.....	7
1.2 Настоятель середньовічного монастиря та настоятель в поученнях св. Франциска Ассізького.....	11
1.3 Ситуація у Чинні після смерті св. Франциска, та причини написання твору «Шість крил Серафимських»	17
II. Поучення для настоятелів св. Бонавентури у творі «Шість крил Серафимських»	22
2.1 Необхідність настоятеля у спільноті.....	22
2.2 Головні чесноти настоятеля.....	25
III. Сучасні тенденції та актуальність поглядів св. Бонавентури на роль настоятеля у братерській спільноті	42
3.1 Розуміння ролі настоятеля у сучасній францисканській духовності... ..	42
3.2 Роль настоятеля у документах Чину	45
3.3 Актуальність поглядів св. Бонавентури.....	48
Закінчення	51

Бібліографія

1. Джерела

- Antologia Mistykw Franciszknskich. Warszawa 1985
- Antologia modlitwy franciszkanskiej. Poznan 2003
- Benedykt XVI. Dzela I Nauka Sw. Bonawentury. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 10 marca 2010 roku. в Studia Franciszkanskje Poznan 2010
- BenedyktXVI. Sw. Bonventura z Bagnoregio. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 3 marca 2010 roku. в Studia Franciszkanskje Poznan 2010
- Benedykt XVI. Teologia Sw. Bonawentury. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 17 marca 2010 roku. в Studia Franciszkanskje Poznan 2010
- Z Jasnoscia i Smialoscia. Relacja Ministra generalnego Fr. Jose Rodrigueza Carballo OFM. Alwernia – Asyz – Wroclaw 2006
- Zostaliscie powolani do wolnosci. Formacja Ciagla w Zakonie Braci Mniejszych. Rzym 2008
- Истоки Францисанства. Москва 1996
- Pan mowi do nas w droze. Dokument Nadzwyczajnej Kapituly Generalnej. Alwernia – Asyz – Wroclaw 2006
- Regula et Konstitutiones Generales. Katowice 2005
- Relatio Ministri generalis. fr. Giacomo Bini OFM. Roma 2003
- Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984
- Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002

2. Опрацювання

- Iriarte L.: Historia Franciszkanizmu. Krakow 1998
- Iriarte L.: Powolanie Franciszkanskje. Krakow 1999
- Kloczowski J.: Wspolnoty Chrzescijanskje w Tworzacej sie Europie. Poznan 2003
- Lawrence C. H.: Monactycyzm Sredniowieczny. Warszawa 2005
- Лінч Д.: Середньовічна Церква. Київ 1994
- Manselli R.: Pierwsze stulecie histrii franciszkanow. Krakow 2006
- Matura T.: Duchowosc sw. Franciszka z Asyzu a nassze problemy wspolczesne. Krakow 2000

- Matura T.: Sw. Franciszek z Asyżu na nowo odczytany. Krakow 2000
- Napiorkowski S.: Sw. Bonawentura zycie i misl. Warszawa 1976
- Napiorkowski S.: Chrytus Sw. Franciszra. Niepokalanow 2002
- Prajs R.: Za Franciszkiem. Krakow 2011
- Sgarbossa M.: Bonventura z Bagnoregia. Cita Nuova 1997
- Чарді Ф.: Коїнонія Койнонія. Львів 2002

Вступ

У наш час падіння авторитетів, коли світ охоплює щораз більше криза моральності, а з нею й усіх людських вартостей, необхідним є нагадування про ідеал людських відносин, котрий має своє коріння у відношенні кожного до Бога. Здається зараз як ніколи в Україні ми відчуваємо велику диспропорцію між керівником та підлеглим. Причин такого стану є багато, та мабуть однією з головних є те, що наша психіка є викривлена ідеологією богоборчого режиму, котрий сіяв культ ворожості та спротиву проти всього, що не вписувалося в його діалектичну систему. Тому можливо виконання своїх обов'язків сучасниками на керівних посадах, є таким далеким від християнського розуміння ролі керівника. Бачимо велику диспропорцію між тим, що очікують виборці та «працею» тих кому вони довіряють владу. Церква також у певній мірі піддана на наслідки цієї пост режимної свідомості моральної деградації, позаяк більшість сучасного духовенства сформувалася як особистості, навчалися, чи врешті виховувалися у період панування комуністичного режиму. Тому актуальною є тема моральних принципів для настоятеля християнської спільноти. Темою цього духовно моральні повчання для настоятеля, великого середньовічного богослова та філософа св. Бонавентури, у його короткому але стислому та конкретному творі: «Шість крил Серафимських».

Твір цей в алегоричному образі серафимських крил, змальовує шість необхідних чеснот для настоятельського служіння. Окрім першого розділу, котрий є впроваджуючим, шість наступних розділів цього твору, присвячені шести чеснотам: справедливості, доброті, терпеливості, доброму прикладові життя, розторопності та побожності.

Окрім твору цікавою є постать самого автора – св. Бонавентури, котрий при написанні цього твору правдоподібно керувався загальним добром Чину Братів Менших, та добром кожної локальної спільноти. Безумовно на написання такого твору, котрий був подією для його сучасників, мав вплив його багатолітній досвід служіння Генеральним Міністром.

Ціла праця є поділена на три розділи. У I розділі коротко описане життя св. Бонавентури, розуміння ролі настоятеля у середньовіччі, котра витворилася під впливом монастичних звичаїв та погляди св. Франциска на роль настоятеля у братерській спільноті. У II розділі окреслюється ідеал настоятеля до якого закликає св. Бонавентура у своєму творі. III розділ обговорює погляди на служіння настоятеля кількох сучасних богословів – францисканців: Лазаро Іріарте та Тадея Матури, поучення двох останніх генералів Чину Братів Менших, Джакома Біні та Хосе Карбайо та актуальність поглядів св.Бонавентури.

Праця має на меті вказати на чесноти необхідні для виконання служіння настоятеля християнської спільноти.

I Розділ

Св. Бонавентура та загальний образ настоятеля у Середньовіччі

1.1 Життя та діяльність св. Бонавентури

У житті св. Бонавентури певним є період від його вибору на генерала францисканського чину – 2 лютого 1258 року, та до моменту його смерті підчас II Ліонського Собору 15 липня 1274 року. Натомість, що до інших дат у його житті та науковій кар'єрі, істориками прийняті з різною долею правдоподібності. Народився Іван Фіданза, близько 1217 року у містечку Баньйореджіо, батьками його були місцевий лікар Іван Фіданза та Марії ді Рітелло (Маргарітело). З 1225 до 1235 року учився в при монастирській школі францисканців, у Боньйореджіо. В період між 1226-1231 роками у його житті сталася надзвичайна подія, був оздоровлений з тяжкої недуги, батьки оздоровлення свого сина завдячували покровительству святого Франциска з Асіззі. У 1235 році св. Бонавентура розпочинає навчання у Паризькому університеті на філософському відділі. У 1243 році він вступає до Чину Братів Менших, та розпочинає навчання на теологічному відділі університету.¹

Вчителями в його навчанні та чернечому житті, були професори які одні із перших вступили до францисканського чину, Олександр з Гельс, Іван з Ля Рошель, Вільгейм з Мілітони, Одон Рігуад, правдоподібно також його викладачами були Роберт з Ля Бассе, Бертрант з Байон та Однон з Росни. За дозволом Івана з Парми, тодішнього генерала чину, “читає” Святи Письмо у францисканських вищій школі котра була при Парижському університеті. Правдоподібно у квітні 1254 року отримує ступінь магістра богослов'я та стає наступником Вільгельма з Мілітони у францисканській школі, яку очолює до 1257 року. 2 лютого 1257 року підчас генеральної капітули чину у Римі, св. Бонавентуру вибирають генералом Чину Братів Менших. На його вибір генералом вказав його попередник Іван з Парми, на

---

¹ S. Napierkowski. Sw. Bonawentura zycie i misl. Warszawa 1976 с. 31-34. Олександр з Гельс казав про Бонавентуру: « Дивлячись на Бонавентуру здається що Адам не согрішав».

На прохання папи Олександра IV. У 1260 році відбувається капітула в місті Норбонна, довгий час вона була певним зразком для чернечого права.² 20 травня 1263 року генеральна капітула у Пізі затвердила його біографію св. Франциска «*Legenda maior*». 24 листопада 1265 року папа Климентій IV призначає Бонавентуру єпископом Йорку, однак він не приймає цього призначення. 1266 році генеральна капітула у Парижі наказала знищити усі біографії св. Франциска окрім «Легенд» св. Бонавентури. В 1273 році папа Григорій X призначає св. Бонавентуру кардиналом та єпископом Альбано, і в Ліоні його висвячують на єпископа. В травні 1273 року розпочинається II Ліонський Собор. У тому ж місяці наступником св. Бонавентури стає Ієронім з Асколі, пізніший папа Миколай IV. Св. Бонавентура також відзначився у приготування унії з греками. Під час третьої сесії собору 28 червня св. Бонавентура виголошує проповідь в часі офіційного поєднання з православними греками. Св. Бонавентура помирає 15 липня 1274 року у присутності папи Григорія X у францисканському монастирі в Ліоні. Його поховано того ж дня в захристії старої францисканської церкви.³

Doctor seraphicus, у своєму часі званий швидше *Doctor devotus*, майже увесь час від часів студентської молодості до участі у Ліонському соборі прожив у Парижі. Створив синтезу традиційної філософії, досягнув цього незалежно від Томістичної синтези котра опиралася на аристотилізм. Від Стагирита взяв знання, від Платона мудрість, а від святого Августина інтерпретацію обох. Для св. Бонавентури є тільки один Учитель – Христос, а також одна наука, та котра єднає з Ним. Природничі науки спрваджуються до філософії, та разом з ними до богослов'ї. Натомість догматика котра опирається на вірі яка спрваджується до містики, котра опирається на вірі і на природному пізнанні. Двома стовпами його філософічної синтези є: екземпляризм та ілюмінізм. Екземпляризм є його істотою метафізики. Замість розважати речі самі в собі, як то робили парпатетики, воліє

---

² R. Prajs. *Za Franciszkiem*. Krakow 2011 c.167-175.

³ S. Naperkowski. *Sw. Bonawentura zycie i misl*. Warszawa 1976 c.70. Смерть святого Бонавентури могла настати в наслідок глибокого пережиття тим що відбувалося під час собору та внаслідок перепрацювання. Всі знавці св. Бонавентури, переконанні що він ціле життя був хворобливий і дивним що взагалі дожив до 54 років. Другою причиною смерті могла бути зараза, котра забрала під час собору багатьох достойників церкви. Третьою причиною смерті могло бути отруєння. Існує переконання що було отруєно святого Бонавентуру та святого Тому Аквінського. Можлива підозра падає на близьке оточення св. Бонавентури. Однак рака з головою св. Бонавентури була закопана під час Французької революції. Брат котрий брав у цьому участь не зрадив місце поховання навіть підчас тортур. Якщо б її вдалося віднайти можна було б з певністю причину смерті, тому що за свідоцтвами збереглася вона у дуже добром стані, з волоссям зубами та шкірою на обличчі.

розважати їх у Божій Істоті, в ідеях Бога котрі є якби моделлю – взірцем. Заслугою філософа є відкриттям творіння як слідів Бога, більш або менш досконалих, аж до доходження самого Бога. Ілюмінація (освітлення) спеціальна полягає в інтуїтивних баченнях перших принципів, *contyitio* та надприродній перцепції основних правд. Це є правдиве Боже освітлення (ілюмінація), без котрого не було б постійності у нашому пізнанні, тому що бракувало-б основи на котру можна було б впертися. То природне освітлення не є повним, якщо до нього не додати надприродне світло віри та містичної контепляції котра охоплює навіть екстатичні переживання. Йдучи за Олександром Гельським, розважав Бога швидше як Добро котре провадить діалог, ніж як причину яка створює. Св. Бонавентура уважав, що богословське знання є афективною поставою, посереднім між спекулятивним та практичним знанням, а її метою є контепляція так і поступ кращому. Згідно з іншим ствердженням богослов'я є для нього побожним знанням об'явленої правди. Св. Бонавентура практикував це особисто. «Будь яка правда допроваджувала його до молитви», писав про нього його біограф Бернард з Бесса. З двох дискутованих поглядів вибирав той, котрий більше сприяв побожності та була для більшої слави Божої. Не задовольнявся ніколи чистою спекуляцією. Його девізом були слова: «Хто прагне знань не осягає святості». У методі св. Бонавентури данні які виникали з містичного досвіду йдуть разом з даними які виникають з наукового досвіду та філософічної спекуляції. Головними творами св. Бонавентури є *Intererarium mentis in Deum*, є мистецьким синтезом його філософських, богословських та містичних концепцій. Іншою синтезую є його твір *De reductione atrium ad theologium*. З його богословських творів найважливішими є: *Commentarii in quattuor libros sentiarum*, *Brevioquium*, *Collationes in Hexaemeron*, а також коментарі до книг Еклезіаста, Мудрості, Євангелій святого Івана та святого Луки.⁴

Існує розповсюджена думка, що св. Бонавентура був другим засновником чину. Мусимо однак зрозуміти значення цього окреслення. Св. Бонавентура став генералом після того як відбулися найважливіші зміни у середині чину, такі як: клерикалізація та душпастирська діяльність котра була її наслідком. Однак існували ще в чинні а навіть по смерті св. Бонавентури осягнули більше значення сили хоч невеликі але з огляду на традицію істотні, котрі тенденційно прагнули відкинути цей процес еволюції та повернутися до початкового стану, через

⁴ L. Iriarte. Historia Franciscanizmu. Krakow 1998 c. 172-178.

шляхетне наслідування постаті та діяльності св. Франциска, однак не здавали собі справи, як важко було повернути спільноту котра розтягувалася на цілу Європу, до розмірів а перед усім до умов життя які були на початку. Подібно св. Бонавентура подолав труднощі що виникали з відкиненням більшістю братів фізичної праці задля інтелектуальної в душпастирському служінні опираючись на тому що вже запропонував Олександр Гельський, повернувся до традиції котра уважала діяльність для вірних за відповідник фізичної праці. У відносінах з клиром св. Бонавентура завжди підтримував погляди самого св. Франциска, котрий заповідав велику повагу до духовних та уникання жодних конфліктів з ними. На цьому полі, зберігаючи рівновагу, умів також оборонити братів перед несправедливими атаками. Була це постава розторопна та зрівноважена котру можна було випрацювати в постійному процесі пристосування до ситуації. Не випадково св. Бонавентура окрім особистої візитації висилав багатьох старанно вибраних візитаторів, котрі дуже докладно інформували про те що і де відбувалося. Суворий але також зрівноважений підхід мав, що до питання про убогість. Не хотів чинити Засновника суворого та жорсткого неосяжного ідеалу аскета, а прагнув дати приклад святості безперечно суворий але також вірцевий та можливий до наслідування для тих котрі вмели і хотіли іти шляхом умертвінь та відречень. Св. Бонавентура залишив на чинні відбиття внутрішньої рівноваги своєї організаційної здібності далекого від усіляких перебільшень, керованою надзвичайною розторопністю. Був людиною котрому вдалося можливо найкраще перенести на форми та підстави накинута новою епохою той порив котрий св. Франциск з Асіззі зміг накинута суспільству та Церкві свого часу.⁵

Тому, що це перенесення вимагало переходу від одного типу ментальності до іншого, від особистого і спонтанічного життєвого вибору до зрозумілої органічної цілісної систематизації цілої складної поліцентричної спільноти з огляду на різноманітність народів, країн, традицій, мусимо визнати що наступило зіткнення у якому початковий ідеал св. Франциска втратив свої аспекти надзвичайні вказівки котрі причинялися до утвердження того ідеалу і до ефективності руху який той ідеал створив. Те що перед його епохою хоч не було рухом хаотичним та не зорганізованим то однак поліцентричним з багатьма напрямками та суперечливими поставами, після 17 років керівництва чину св.

⁵ R. Manselli. Pierwsze stulecie historii franciszkanów. Krakow 2006 c.140 - 143.

Бонавентурою отримало органічну структуру, живий та діяльний стиль, незважаючи на те що йому довелося перейти через багато серйозних труднощів, через небезпеку ліквідування, ворожість, полеміки та критику ригористів. Зумів погодити подив для пустельників, бо і сам часто перебував у скитах разом з ревними братами, з виправданням для за мешкання у містах. Під його керівництвом чин був об'єднаний та захищений, на зовні стався предметом подиву і поваги. Апостольська Столиця зверталася до чину з проханням приймати важливі доручення. Варто також згадати його вплив на вибір папи Григорія X, а також великий вклад в приготування II Ліонського Собору. Як велике було його значення покажуть події наступних десятиліть.⁶

Місце його поховання було шановане вірними, 14 березня 1434 році відбулося перепоховання, мощі св. Бонавентури перенесено до нової францисканської церкви, стару церкву неможливо було відновити. Під час перепоховання виявилось щ язик та ціла голова є нетлінними за словами багатьох свідків час не був владним над язиком котрий так гарно і достойно говорив про Бога та головою що була місцем формування ясних і чітких богословських тез. У подальшому мощі св. Бонавентури мали трагічну історію у 1562 році під час заворушення гугенотів вони були вкинуті до річки. Залишилися тільки деякі фрагменти, а після Французької Революції було остаточно втрачено раку з нетлінною головою св. Бонавентури. 14 квітня 1482 року папа Сикст IV булою *Superna caelestis patria* проголошує Бонавентуру святим та зараховує його до Докторів Церкви, призначаючи 14 липня день пам'яті. Понад сто років пізніше, 14 березня 1588 року папа Сикст V проголошує його булою *Triumphantis Hierusalem* учителем Церкви, за св. Бонавентурою закріплюється титул *Doctor Seraphicus* замість дотеперішнього *Doctor Devotus*. Данте у своєму величному творі розміщує св. Бонавентуру разом з св. Томою у сонячному світлі, символі Божої Мудрості, разом з велетнями духа, що возлюбили Істину.⁷

---

⁶ Benedykt XVI. Sw. Bonventura z Bagnoregio. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 3 marca 2010 roku. в Studia Franciszkanske Poznan 2010 c. 46-49.

⁷ M. Sgarbossa. Bonventura z Bagnoregia. Cita Nuova 1997 c.135 – 141.

1.2 Настоятель середньовічного монастиря та настоятель в поученнях св. Франциска Асизького

Згідно з св. Ієроніма перебування св. Атанасія Тривірі та Римі під час його вигнання в 335-337р. та 339-346р. стала життєдайним подихом для західного монастицизму. Ентузіазм св. Атанасія в поширенні східного монашества мав велике значення однак важкий процес взаємного проникання обох традицій не міг бути справою однієї людини. Правдоподібно Іларій з Пуате (315-367р.) відігравав також велику роль в прищепленні східного монастицизму у західній Європі. Після повернення з заслання до Малої Азії стався духовним наставником для св. Мартина з Тур. До початку V століття аскетична традиція що походила зі Сходу була перенесена до Західної Європи. Монастицизм запусив коріння у Італії і Південній Галії, черпаючи з теологічні ідеї з творів св. Івана Касіяна. Однак тільки у VI столітті появились перші трактати що пропонували цілісну систему приписів для чернечих спільнот. Першими були приписи Цезаря з Арль, св. Бенедикта та Невідомого Учителя, на котрому спирався устав св. Бенедикта.⁸

Сьогодні твір св. Бенедикта являється на настільки новим та оригінальним але майстерною кодифікацією двохсотлітнього досвіду спільного монаршого життя. Багато разів коли говоримо про бенедиктинський Устав згадуємо його поміркованість, наголос на праці, спільні молитви та юридичній докладності, є наслідком довгого процесу пошуків, в котрому особливо важливі етапи визначають формулювання західних учителів чернечого життя. Варто згадати що устав св. Бенедикта в основному призначений для монахів початківців, і на цій площині потрібно розважати багато її постановлень, еволюцію кеновійного життя, котре як здається ішло у напрямку що раз виразнішого уточнення обов'язків всіх що належали до спільноти та створення умов максимального контролю над ними. Монастир для св. Бенедикта є «Школою служби Спасителеві», великою родиною, котрої брати собі навзаєм допомагають, самі утримуючись з праці власних рук. Бенедиктиська родинна оселюється далеко від людей, і має бути самодостатньою. На її чолі стоїть вибраний цілою спільнотою абат (авва - батько), монах що має

---

⁸ С. Н. Lawrence. Monactycyzm Sredniowieczny. Warszawa 2005 с.22-27.

довіру усієї спільноти, найбільш досвідчений та найбільш мудріший, котрого всі зобов'язані слухати у цілковитому послухові. Велика влада та авторитет отця – абата обмежує тільки часте пригадування пороте що він має бути у перш чергу сторожем уставу, що дає приклад його реалізації. І хоча його інгеренція має сягати навіть до дрібниць монаршого життя, повинен часто радитися зі старшими та досвідченими монахами. Помічників для управлінні у монастирі абат вибирає собі деканів - кожному з яких підлягає десять ченців, а також ті що мають спеціальні обов'язки, що займаються кухнею, пивницею, гостями, новинками, та кожного з них може звільнити будь якої хвили.⁹

Підпорядкування уставові та настоятелеві виявляє лише формальний бік монастирської спільноти, той що власне робить її спільнотою. Дуже важливими є відносини по вертикалі між учнем та учителем це головна вісь спільноти. Було-б помилкою віддавати першість спочатку спільноті а потім уже настоятелеві. Головним є настоятель, чоловік Божий, наділений харизматичною місією навчати та керувати душами, монастир у середньовічному розумінні як зібрання його учнів отож бенедиктинське розуміння монастиря ґрунтується на відношенню учнів з наставником, що уособлює учнів та Христа. З цих відносин постають ті що з'єднують між собою учнів того і самого вчителя. Монастирна спільнота на початку зароджується між монахом та його настоятелем, та монахом і Богом якого він шукає. Роль настоятеля полягає у тому, що він є ніби присутністю Христа посеред учнів. Настоятель як представник Господа посеред свої учнів сповняє роль Христа. Його першим обов'язком, згідно з концепцією монастиря як «школи Господнього служіння», є навчати. Настоятель відіграє у монастирі – типово учительську роль. Пригадуючи, що він повинен додержуватися Господнього закону. Правила приписують: «Через своє навчання і вказівки нехай закладе у серця учнів добру закваску божественної справедливості, завжди пам'ятаючи, що на страшному суді Божому, він дасть звіт як своє навчання , так і за послух учнів». Щодо настоятеля - вчителя Правила часто називають монахів учнями. Структура спільноти – ієрархічна, єдність поміж усіма гарантується вертикальними відносинами послуху настоятелеві. Саме навколо його особи, як навколо Христа, всі зібранні і творять спільноту. Тепер стає ще ясніше, що ж надихнуло цю концепцію спільноти та визначної ролі настоятеля. Бенедиктинський монастир

⁹ J. Kloczowski. Wspolnoty Chrzescijanskie w Tworzacej sie Europie. Poznan 2003 c. 70-75.

віддзеркалює структуру первісного анахоретизму, в якому навколо харизматичного авви зібралися «новики», аби навчитись, як спасти власні душі.¹⁰

Таке розуміння настоятеля пройшло через усі випробовування Середньовіччя та було коренем відродження чернечого життя у Західній Європі. Спроба відновлення монастирів короткого Каролінгського відродження, а також досягла свого зеніту у бенедиктинській реформі котра вийшла з монастиря Клюні. Та найвдалішою відновою монастирствами що мали за взірць бенедиктинський устав була реформа цистерсів. На відміну від клюнінської системи, де один абат управляв усіма монастирями, кожна цистерціянська обитель мала власного абата котрий вибирався власними ченцями. Загалом XII століття було великою добою експериментів урядування. Подібно як папський престол королівство Англії та північно - італійські міста держави відповіли на сприятливо – економічно обставини створенням діяльних урядів, хоча й вони відрізнялися один від одного майже за всіма ознаками, подібно цистерси стали першопрохідцями у створенні ефективного міжнародного чину. Та нові виклики в постаті радикальних релігійних рухів залишають їх безпорадними перед обличчям енергійності та ревності проповідників нових єретичних течій.¹¹

Вже з XII століття повстали численні світські рухи євангельського характеру, що прагнули реформи церкви, повернення до простого, убого євангельського способу життя. Визрівало духовне пробудження, глибокої автентичності євангельського життя, спрямованого до повної убогості, покликаною бути в опозиції до будь якого формалізму чи легалізму. Ці нові духовні орієнтації вилилися у таких угрупованнях як гумільяти, убогі ломбардці, катари та вальденси. З одного боку, невгамовне бажання вишуканості і багатого життя, якому сприяли соціологічні фактори, як-от зародження суспільних вольностей, розвиток торгівлі зі своїми новими економічними структурами; а з іншого боку – прагнення мати Церкву чисту та вбогу, як на початках. Христові походи, навіть якщо сприяли збагаченню Церкви, водночас звертали на людський аспект Христа, та сприяли гострому зацікавленню євангельському радикалізму. У цей час появляється група людей очолюваних св. Франциском Асизьким,

---

¹⁰ Ф. Чарді. *Koinonia* Койнонія. Львів 2002 с.126-129.

¹¹ Д. Лінч. *Середньовічна Церква*. Київ 1994 с.262-269.

намагаючись наслідувати апостольське життя, яке відновлювало модель життя Христа та його апостолів в аспекті реальної убогості та проповідання Христа.¹²

Преподобний Франциск залишив серед своїх творів конкретні настанови для настоятелів. Найцікавішими є вже самі окреслення якими св. Франциск окреслює настоятелів. Гвардіан тобто сторож є настоятелем локальної спільноти та міністр інакше кажучи слуга окреслює так керівника котрий відповідав життєдіяльність чернечих спільнот у певному регіоні. У «Незатвердженому уставі» св. Франциск вияснює суть і буттям настоятелем для Братів Менших: «усі браття призначенні міністрами та рабами своїх братів, де б вони не були мають перебувати з ними, часто відвідувати, настановляти їх та духовно потішати». Св. Франциск відкликається до євангельських слів котрі застосовує до реального життя: «і нехай вони чинять один з одним за словом Господнім – Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм (Мт.7,12.) – а чого не бажаєш для себе те і іншим не чини». Св. Франциск покликання настоятеля вбачає один з аспектів Христового служіння: «І нехай пам'ятають міністри та раби що сказав Господь – «Так само Син Чоловічий прийшов не для того, щоб йому служили, але послужити й дати життя своє на викуп за багатьох(Мт.20,28.)» цей аспект служіння має також вимір есхатологічний. Відповідальність за свій спосіб життя поєднується за відповідальність зі відповідальністю способу життя братів. Св. Франциск попереджає суворо: «І нехай пам'ятають що довірено їм турбота про душі братів, якщо яку не будь з душ згублять через свою вину чи через свій поганий приклад то в судний день будуть відповідати перед лицем Господа Ісуса Христа». У наступному розділі незатвердженого правила щоб ті які коли побачать, що настоятель який шукає не «духовного» а «тілесного» тобто настоятель не провадить життя достойного та побожного, вони мають три рази його напоумити, якщо ж настоятель і після цього не змінить свого способу життя мають обов'язок з голосити на капітулу цілого чину, зібранні всіх братів – «І ніхто їм у цьому перешкодити». Франциск відкликаючись до євангельських слів закликає братів до реалізації у відносинах між ними: «І ніхто з братів нехай не владарює та панує, особливо один над одним, бо так Господь говорить у Євангелії - Ви знаєте, що князі народів панують над ними, а вельможі гнітять їх – але не так хай буде між братами,

---

¹² Ф. Чарді. Koinonia Койнонія. Львів 2002 с. 235-136.

а якщо – і хто б хотів у вас бути перший, нехай буде вам за раба.(Мт. 20, 26-27; Лк. 22, 26).».¹³

В іншому своєму творі який є дуже важливим для францисканської духовності – Напоумленнях, знаходимо інше порівняння котре застосовує для настоятеля. У VI Напоумленні стверджує: «Тих кого поставили над іншими, повинні не інакше хвалитися служінням старшинства, чим якби їх послали умивати ноги братам. Якщо вони, коли їх позбавлять цього призначення засмутилися більше ніж якби їх позбавили обов'язку умивання ніг, настільки більше збирають для себе - крадених скарбів - на загибель своєї душі (Ів.12,6)». У Посланні до міністра пише, щоб настоятель приймав усі перешкоди, що стоять йому на заваді в любові до Господа Бога має він приймати як дар. У тому вбачає істинний послух. Св. Франциск наказує настоятелеві любити такого брата не зважаючи на всі відносини до нього: « і не вимагати від нього нічого іншого, що дає Господь». Св. Франциск часто нас дивує своїми поглядами і в цьому посланні говорить до настоятеля, щоб він: «Любив їх і не претендував щоб ставали ліпшими християнами». Таке ствердження є щонайменше дивним однак розуміючи істоту Францискового розуміння настоятельства можемо ствердити, що доповнює воно цілісний образ реалізації настоятельства як передовсім служіння. Подальшому стверджує що реалізація цього покликання є більше чим життя у затворі.¹⁴

Іншим виміром реалізації настоятельства для св. Франциска є прояв милосердя: «І по цьому я пізнаю що ти любиш Господа і мене слугу Його і твого, якщо будеш чинити наступне: коли не знайдеться брата на всій землі, котрий согрішить, як тільки можна согрішити, щоби він побачивши твої очі, пішов геть, не отримавши від тебе прощення, якщо про нього попросить, якщо ж він не попросить, ти сам спитай його, чи не бажає він щоб його простили. І якщо він тисячу разів согрішить перед твоїми очами, люби його більше ніж мене, бо ти зможеш привернути його до Господа; і завжди май милосердя до таких братів». Милосердя для св. Франциска є не тільки характерною рисою реалізації настоятельства, воно стається його природою, суттю буття настоятеля. Інші вимоги св. Франциска від настоятелів сформульовані у Посланні до гвардіанів закликає дбати їх про красу церкви, про чистоту та оздоблення вітваря, чаш, антимінсів та

¹³ Истоки Францисанства. Москва 1996 с. 47-49.

¹⁴ Там же с. 126.

всього, що стосувалося Найвеличнішого Таїнства до якого св. Франциск відносився з великим трепетом. Закликає дбати їх про літургійні тексти: «...бо у них імена і слова Господні...». І закликає настоятелів щоб в кожній проповіді пригадували людям про покаяння та про те ніхто не може спатися, як тільки той, що приймає Тіло і Кров Христову.¹⁵

Пробуючи порівняти розуміння настоятеля в Середньовіччі та як бачив служіння настоятеля св. Франциск, можемо ствердити певний перехід від розуміння настоятеля - як не підлягаючого жодним сумнівам авторитета - до наголошення до готовості бути – слугою та рабом. Св. Франциск прагне, щоб настоятель вмів служити своїм братам, був готовий цілковито присвятити себе в служінні для своїх братів. Важливим також є його особистий приклад в чернечому житті, настоятель має бути прикладом для слабших братів. У відносинах між настоятелем та братами, істотою, згідно з св. Франциском, є милосердя, настоятель повинен приймати братів такими якими вони є. Тут можемо зауважити певний оригінальний момент в духовності св. Франциска, він вимагає від настоятеля прийняття свого служіння як жертви, у спільноті де кожен з братів є даром один для одного. Загалом порівнюючи розуміння покликання настоятеля у св. Франциска та у св. Бенедикта, котрого Устав у Західній Європі був немовби мостом, від початків монастичного руху - до часів св. Франциска, можемо ствердити, що користали вони з одного джерела – Євангелії, та наголоси були різними, коли у св. Бенедикта основою є авторитете настоятеля – св. Франциск виходить від братерської спільноти, вона є основою і все служіння підпорядковане їй. Зрештою саме життя преподобного Франциск є також незвичним, коли вирішив, що вже не зможе служити такому великому братству, склав з себе повноваження, але просив, щоб був підпорядкований гвардіану.¹⁶

---

¹⁵ Там же с. 126-129.

¹⁶ Ф. Чарді. *Koinonia* Койнонія. Львів 2002 с. 136-147.

1.3 Ситуація у Чинні після смерті св. Франциска, та причини написання твору «Шість крил Серафимських»

Після смерті св. Франциска у Чинні виявилися, вже раніш існуючі, протиріччя вони зосереджувалися навколо способу розуміння вірності Уставу. Генерал Іван Паренті (1227-1232р.) уважав, що устав не потребує жодних декларацій та повинен бути захований що до літери. Однак міністри на загал були переконані, що розв'язання не може прийти з середини Чину, але тільки як інтервенція най вищої влади. Натомість брати ревнителі (котрі прагнули бути вірними настановам Засновника, котрі були противні групі освічених братів), вважали, що воля св. Франциска виражена у Заповіті є єдиною інтерпретацією Уставу. Спеціальній комісії доручено щоби отримали від папи Григорія ІХ авторитетне в'яснення Уставу. 28 вересня 1230 року папа видав булу *Quo elongati*, є це перша папська декларація в'яснюючи Устав. Між іншим згадує також вона про права та обов'язки настоятеля. Та загалом замість працювати над відповідними змінами та пристосуваннями згідно з духом Уставу, як би того хотів Засновник, капітула вибрала дорогу декларацій влади відносно, що до значення літери. Це юридичне рішення, разом з схоластичним розрізненням на *заповіді* та *ради євангельські* означав кінець героїчного періоду. Інтереси інституцій стояли вище ніж чистість ідеалу.¹⁷

Другий періоду правління брата Іллі (1232-1239), загалом можна окреслити як спробу компромісу між двома головними напрямками у середині Чину, що до брата Іллі, з часів Середньовіччя панувало переконання, що час його правління був найшкідливіший для Чину. Натомість сучасні автори вважають його за геніальну людину, за жертву не зрозуміння та малодушності одного угруповання. Згідно з їхніми твердженнями, не було іншого звинувачення, як тільки осудження його у гордості, котра не дозволила йому з гідністю перенести своєї поразки. Важко заперечити, що перший період його керівництва Чинном котрий відзначався енергією та динамізмом був для Чину дуже важливим. Важко також заперечити що мав довіру св. Франциска, може власне для того, що св.

---

¹⁷ L. Iriarte. Historia Franciszkanizmu. Krakow 1998 с. 51-53.

Францискові імпонували у Іллі здібності геніального організатора, яких сам не мав. Ілля ж щиро любив Святого і подиву гідного Харизматика. Ілля прагнув щоб Чин був великий та сильний. Прагнув зробити з Засновника більше славу для Чину ніж взірець для наслідування. Тому стільки уваги надав для збудування величного пам'ятника, яким була базиліка де було поховано св. Франциска. Прагнув суперничати з великими бенедиктинськими абатствами. І насправді його спосіб керування більше пригадував спосіб керування бенедиктинського абата ніж Францискового «Невільника». Мав великий вплив наймогутніших осіб свого часу папи Григорія IX та Фрідріха II. Сам він не відвідував провінцій Чину, але делегував візитаторів котрі мали повноту влади і утримували провінціалів у постійному страхові. Збільшив також кількість провінцій Чину, створюючи ціле військо урядовців котрі були залежні безпосередньо від нього. У призначені на настоятельство в згіршуючий спосіб надавав першість братам без свячень, тому що ними було легше керувати. Також суворо карав братів ревнителів. Це все допровадило до того, що проти нього витворилася широка опозиція.¹⁸

Чин стався у такий спосіб великою релігійною силою у Церкві, мав підтримку папства. Однак ця власне свідомість свого значення як інституції, почала віддаляти Чин від початкового ідеалу життя. Чимсь давно забутим стається не тільки мандрівна братерська спільнота, яка була на початку, але полишено також прості «місця» (скити - пустельні), далекі від людських осель, щоб оселитися у великих монастирях серед міст з церквами відкритими для культу, з постійним душпастирством, щораз більш автономічним що провадило до більшої ворожості єпархіального клиру. Змінюється внутрішнє обличчя братерської спільноти, вона стається клерикальною. Братів без свячень не допускається до настоятельства та обмежується їх кількість під час приймання їх до Чину, застерігаючи тільки для них домашні праці. Заборонено працювати поза монастирем. Коли йдеться про убогість, то утворено постійні джерела прибутку. Жебрання, допущено св. Франциском тільки як додатковий засіб утримання, стається головним та звичайним. Чин стається «Чиним жебручим». Фізична праця не є вже джерелом утримання і її вже не цінується. Для різних робіт залучається світських людей. Внутрішній стиль життя, що раз більше пригадує монастирський. Монастир, приміщення для гостей, хори, конвентська літургія, мовчання – це вирази що

¹⁸ R. Manselli. Pierwsze stulecie historii franciszkanów. Krakow 2006 s. 89-101.

входять до щоденної мови. Новий спосіб життя несе з собою більш ускладнену адміністрацію, маєтки, використання грошей, необхідність отримання заповітів. Швидко став відчутним болісний та безрадний спротив тих які ще пам'ятали першу братерську спільноту. Почало проявлятися загальне незадоволення, панувало певного роду загальний докір сумління. Через те що чин пішов задалеко, що передусім зневажено Пані Убогість, найцінніший спадок Серафимського Отця. У середині Чину почали щораз більше окреслюватися дві тенденції. Одну представляли *спіритуальні*, можна сказати країні праві, хоча ж не становили окремого угруповання, другу тенденцію становила *спільнота*, котра дотримувалася офіційно визначеного Чинової напрямку та сприймала розвиток Чину як невідворотній процес. «Спіритуальні» названні так тому що вимагали для себе права заховання у *спосіб духовний* (spiritualiter; Затверджений Устав 10), уважали, що неможливо поєднати ентузіазму до навчання та турботи про престиж Чину з убогістю. Слава яку здобув Чин не захоплювала їх, але викликала у них страх. Цій групі надавали велике значення «сподвижники св. Франциска»: бр. Бернард, бр. Рувим, бр.Егидій, бр. Леон, бр. Ангел, с. Клара. Своїми розповідями про героїчні початки, розбуджували тугу за свободою, оригінальністю та простотою, які вважали на той момент безповоротно утраченими. Та меншість не надавала папським привілеям та деклараціям великої ваги. Для них і надалі св. Франциск залишався «Уставом життя», а його навчання було непорушним.¹⁹

Після того як вибрали генералом Чину св. Бонавентуру 1258 році, у Чині нові зміни. Св. Бонавентура казав що існує згідність між уставом та фактичним життям, що Чин не віддалився від намірів св. Франциска. Він старається упорядкувати спосіб розуміння св. Франциска, його життя та ідеали. Цій необхідності відповідала *Legenda major*, урядова біографія написана за наказом Генеральної Капітули. У ній вказав св. Франциска як того, що злагоджує суворість убогості що до братів. Дидактична мета у цьому випадку була зрозуміла – причинит Серафимського Отця жорсткого та суворого аскета, неможливого до наслідування, але дати приклад святості вимагаючої але котра могла бути практичним взірцем. Убогість згідно з св. Бонавентурою не є метою самою в собі, але наслідування убого Ісуса Христа за прикладом св. Франциска. Турбота св. Бонавентури про властивий рівень духовного життя для братів виявила в його

¹⁹ L. Iriarte. Historia Franciszkanizmu. Krakow 1998 c. 56-64.

посланнях до Чинну, 1257р. та 1266р. Св. Бонавенура був однак свідомий що лише самих листів не вистарчить, подібно як найліпші приписи права: в парі з ними повинна іти духовна віднова ченців. Таму з одного боку суворо карав усякого роду надужиття, не вагаючись застосувати карцери та видалення, з іншої сторони розбуджував у братів дух молитви і звертав велику увагу на приймання кандидатів, особливо на їх щирі готовність на провадження євангельського життя а також властиву формацію. Більша частина його творів стосується власне молитви та контемплії – *Дорога душі до Бога, Містична виноградна лоза*, та формації молодих братів, наприклад твори - *Устав для новиків* чи *Шість крил серафимських*, котрі вживалися для виховання у Чині ще на початку ХХ століття.²⁰

Цей невеликий трактат є оригінальним твором Серафимського Дохтора. Згадують про нього Вільгейм Рубіоне, провінціал Арагонії, учень Дуса Скота, Варфоломей з Пізи, Вілгейм Ворілонгус. Автентичність твору підтверджують видавці та критики: Едіторе Звенеді, Збаралеа Бонелі. Сам твір своєю гідністю та прикметами підтверджує що походить від св. Бонвентури, свідчить не тільки про дозрілу доктрину, але також про великий досвід в керівництві як настоятель. Автор твору від початку до кінця виявляє найвищу обізнаність богослов'ї а також великі прагнення допомогти настоятелям та їх підвладним. Власне на підставі цього невеликого трактату можемо зрозуміти як помірковано, розторопно, мудро та свято св. Бонавенура керував Серафимським Чином. Загалом панує переконання що написав він свій твір 1263 році. *De sex alis Serapim* мав великі похвальні відгуки, наприклад Франциск Ламата один з ватиканських видавців, у так званому листі до Клименса VIII стверджує що серед трактатів св. Бонавентури є один, і то невеликий, *De sex alis Serapim*, у котрому згадує він шість воістину єпископських чеснот, тобто прагнення справедливості, доброта, терпеливість, приклад життя, розважність, побожність. Про них, використовуючи порівняння до шести крил серафимів з видіння пророка Ісаї, так майстерно розважає, що неможна прагнути більшої конкретності у найвищій зрозумілості, а ні в такій стислості досконалішого багатства висловлень. Згідно з виданням Аргентіна у 1495 році, всі наступні зібрання творів св. Бонавентури повторяють цей невеликий трактат. Багато також було окремих видань. Перекладено його на різні мови, наприклад старовинний

---

²⁰ R. Prajs. Za Franciszkiem. Krakow 2011 c. 168-169.

німецький переклад *Der geistliche Seraphim* котрий був виданий у Мюнхені
Адамом Бергом у1608 році.²¹

II Розділ

---

²¹ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c.82-83.

Поучення для настоятелів св. Бонаветури у творі «Шість крил Серафимських»

2.1 Необхідність настоятеля у спільноті.

У вступі до свого трактату, св. Бонавентура подає причини його написання: «Дай мудрому пораду, він стане ще мудрішим (Прип.9,9.)». Далі пояснює цей вираз що часто з малої нагоди мудрий стається мудрішим а часто вчиться з помилок іншого. Окреслює мету написання цього твору – цей трактат може дати пораду новим та мало досвідченим настоятелям до досконалого розважання добра і зла, а на підставі браків які в ньому побачить, до пильнішого пошуку чогось більшого, чогось більшого, досконалішого та кориснішого ніж тих що тут знаходяться, необхідних ченцеві до керування підвладними; бо читаємо, що інколи мудреці навіть з природних здібностей тварин брали натхнення для творіння мистецтва.²²

Розділ перший у трактаті носить назву – «відповідній настоятель котрий вибирається багатьма, початківець, що потребує учителя, а той що його не потребує повинен мати чотири досконалості. На початку розділу згадує апостола Павла як приклад навчання настоятелів, то власне апостол Павло пише два листи до свого учня Тимотея, котрого установив єпископом Церкви у Ефесі, повчаючи його як має він поводитися на керівному уряді, повчаючи його про святе і бездоганне життя, та як має інших корисно провадити. Св. Бонавентура вважає, що існує велика різниця між здібністю покійного підлягання «subesse» та мирним співіснуванням «coesse» та корисним провадженням «praeesse» багато тих є що під рукою вчителя живуть спокійно, а коли їх звільниш з під ярма, не мажуть жити спокійно а ні поводитися без провин. Інші навпаки, зі всіма живуть спокійно і зовсім не потребують вчителя але також не здатні до настоятельства. Задовільняються певною доброю посередністю, згідно з мірою лаки отриманою від Бога. Серед братів уміють вони жити згуртовано та спокійно, але поставлений над братами не тільки керують шкідливо, але й нерозумно та негідно. Але існує також третій рід братів, ліпший від тих двох, які уміють бути добрими настоятелями. Бо той хто отримує уряд щоб інших чинити досконалішими мусить найперше сам

²² Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002 c. 83-84.

удосконалитися у доброті та в частому її практикуванні набути справність. Св. Бонавентура подає причини для чого початківці потребують вчителя. Перед усім що б удосконалював їх у чеснотах. Бо не вистарчить знати добро, але треба його чинити. Недосконалий звичайно лінується у вдосконаленню чеснот, тому потрібно щоб хтось інший до того заохочував. З цього приводу вчителі своїх учнів, котрих прагнуть удосконалити, вправляють у різних чеснотах, чи то в покорі, чи в братерській любові, тверезості, побожності, терпеливості, чистоті, мовчанні, послуші та інших чеснотах, щоб у такий спосіб виконували чесноти і до них звикали, тим самим поборювали їм противні вади бо в міру зростання чеснот слабне противна їй вада: «Виховуйте їх у послуші й напоумленні Господньому.(Еф. 6,4). Другу причину св. Бонавентура вбачає у тому щоб настоятелі стерегли своїх підвладних перед гріхами. Бо розум слабкий і вповні не очищений від потягу до гріха частіше стримує його страх людський ніж Божий. Тому належить їх піддати їх керівництву настоятелів, котрі відводили їх від небезпеки, як мати що оберігає дітей: «Обачність буде сторожити над тобою, і розум тебе берегтиме, щоб від путі лихої тебе врятувати від чоловіка з розбещеним язиком. (Прип.2, 11-12.)» Третя причина згідно з св. Бонавентурою є та щоб настоятель поправляв братів бо гріх завжди тягне до гіршого, як одна хвороба дає привід до іншої та важчої. Подібно тому хто впадає у гріх важко виправляється без допомоги сильнішого. Щоб коли вразі падіння у гріх або занедбання у чомусь чи безтурботності, виправляв їх через упізнання, догани, присмирення, покарання. Якщо б залишилися при своїй думці і не пізнали б своєї провини, надалі перебували у своїх помилках та ще глибше в них занурювалися. Тому необхідно щоб покійрно підлягали вчителеві, бо хто не підлягає лікареві не може бути оздоровлений з хвороби. Хворобами людини є узалежнення від вад. «Дав їм силу і владу над усіма бісами, й оздоровляти недуги.(Лк.9,1.)».²³

Натомість тим хто не потребує настоятеля і учителя св. Бонавентура повчає що мають бути так освітленні знанням, що би не блудили у тому що обов'язково повинні знати та щоб отримавши божественний дар розпізнання духів не дали себе звести людиною чи дияволом чи власними думками, під прикриттям добра. Мають бути так наповнені жаром побожності, щоби без нічийого нічийого заохочення могли вірно розвивати в собі всілякі чесноти. Мають так любити добро щоби природно сторонилися усілякого зла та пильно уникали кожного згіршення і

²³ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c.83-84.

відносилися до всіх з миром. Повинні бути покірними з усіма, так щоб не пишалися отриманими благами і не думали що є без жодного зла, та щоб докладно оцінювали свій вчинок у думці, слові, занедбанні і ретельного його виправляли. У тому всьому мають бути так утверджені щоби не могли змінити своєї постави ні внаслідок легковажності ні внаслідок розсіяності, чи труднощів та страху. А оскільки важко таких знайти, тому тільки не багатьом можна жити без ярма послуху а для кращої певнішої діяльності і самі настоятелі обов'язково повинні підлягати іншим у послухові.²⁴

Тому св. Бонавентура вбачає залежність між ефективним керівництвом настоятелів та їх чеснотами. Поділяє їх на три категорії: одні у відношенні до себе, щоб провадили достойне життя, інші у відношенні до своїх настоятелів, щоб їх покірно слухали а ще інші у відношенні до підвладних щоб ними шанобливо керували та надихали до кращого. Закінчуючи св. Бонавентура вияснює назву трактату, чому власне так чи не інакше назвав свій твір. Стверджує,- що той хто з уряду має навчати усіх чеснот повинен ясніти усіма чеснотами а оскільки цифра шість складається з частин і є першою досконалою цифрою, тому кожний хто турбується про власну душу особливо чернець, повинен ясніти деякими особливими чеснотами подібно до Серафимів (Іс. 6,2.) найперших серед небесних духів оздоблених шістьома крилами. У кінці св. Бонавентура стверджує – що можливо тому Господь явився святому Отцю нашому Франциску під час славного об'явлення, коли відзначив його стигматами своїх страстей, щоб об'явити що так власне мають бути духовно окрилені ті котрі мають досконало керувати його родиною.²⁵

2.2 Головні чесноти настоятеля

---

²⁴ Antologia Mistykow Franciszknskich. Warszawa 1985 c.170-179.

²⁵ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c.84-85.

У другому розділі свого трактату св. Бонавентура говорить про перший крило котрим є прагнення справедливості, воно не може стерпіти жодної несправедливості що до себе та інших. Св. Бонавентура розрізняє чотири типи людей в Чині та Церкві, котрих звичайно називаємо добрими. Перший тип це люди котрі не чинять зла, але теж і не прикладаються до добрих вчинків, вони спокійно живуть з іншими нікого не ображаючи та не даючи згіршення. Звичайно такими називаємо добрими хоча і виконані інших чеснот здаються байдужими. Другий тип людей є ліпші від попередніх, котрі не чинять жодного зла, окрім того постійно вправляються у добрих вчинках: тверезості, чистості, покорі, любові до ближнього та молитві. Відзначаються тим що нічого не занедбують з того що вміють та можуть, однак задовольняючись добром яке чинять не прагнуть більшої та досконалої святості. Вистачить їм тільки молитва, пожертва, піст та інше, задоволені, на тому зупиняються, вищі прагнення залишають іншим. Третій тип людей, це люди ще кращі котрі гидуєть злом і від нього тікають, пильно практикують добрі вчинки, як тільки можуть виконують все що можуть, і вважають що мало зробили відповідно до того що прагнули, знаючи: «...бо тілесна вправа до дечого лише корисна...» (1Тм. 4,8.). Тому прагнуть чеснот духовних та смаку внутрішньої побожності і таємничого пізнання Бога та відчуття його любові; будучи переконаними що є ніким і нічого не мають, так довго не приймають потіхи дочасної чи духовної, доки не загартуються у згаданих чеснотах та не відчують солодкої побожності. Однак не палають жаром ревності проти інших людей та небезпеки гріхів, не прагнуть щоб усі були добрі та щасливі не відчують жодного болю через зло інших людей, бо зайняті тільки собою. Тому такі менше надаються до керування іншими, бо власний спокій цінують більше ніж турботу про інших.²⁶

Четвертий тип то найліпші люди, котрі відзначаються невинністю чеснотами, прагненням справедливості та ревністю про душу, котрі не тішаються з осягнення власного спасіння, якщо інших разом зі собою не притягують до Бога, за прикладом Господнім. Котрий маючи у собі повноту радості, незадовільнився славою, але вийшов від Отця, прийняв образ слуги, щоби через своє життя та навчання запровадити разом зі собою. Прагнення справедливості ясніє подвійною Любов'ю, Бога і ближнього. Любов Бога прагне не тільки Його солодкості до Нього належати але також цінує виконання Його волі, поширення Його культу та

²⁶ Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002 c. 88-90.

Його прослави, прагне щоб всі Його знали, всі Його любили, всі Йому служили і понад все вшановували. Любов ближнього прагне не тільки Його тілесного здоров'я та життєвих успіхів але ще більше його вічного спасіння. Де є досконаліша любов там більше прагнення щоб його досягнути тим більша радість з його віднайдення. Бо любов «не шукає свого (1Кор. 13, 5.), але того що Боже. Наскільки любиш Бога і прагнеш того що Боже, настільки вболіваєш над образою Бога, коли бачиш що Його не знають і не шанують, коли бачиш що Його не люблять і не слухають, що нищиться Богопочитання, противники множаться та втішаються. Також, настільки прагнеш спасіння ближнього настільки засмучують тебе його гріхи та падіння. Такою любові вимагається в усіх приятелів Бога, а найбільше від заступників Бога котрі повинні керуватися любов'ю справедливості відразу негідності. Справедливістю тут можна назвати виконання всього що є необхідне до спасіння та розвитку душі. Одні накази справедливості походять з одвічного права. Такими є чесноти: покірність, чистота, любов, милосердя та інші, без яких ніхто ніколи не може спастися. До них належать заповіді Старого та Нового Завітів. Інші накази справедливості установлені людьми в Ім'я Боже. Такими є канонічні приписи видані Церквою для загального добра, та обряди Таїнств та інші позитивного права. Ще інші накази справедливості походять з власних обітниць. Нікого до них не примушують, але хто їх добровільно складає, є зобов'язаний виконати їх якби з Божого наказу. Такими є чистота, та послух ченців, відречення від власності в монастирі а також все що устав та приписи накладають на професів (схимонахів). Нарешті деякі накази походять з духовного розвитку, хоча є не обов'язкові до спасіння. Такими є обов'язки Церковного права та всіх урядів у Чині, приписи що до мовчання, їжі, одягу, праці, чування та інших духовних вправ. Хоча не є такими важливими що без них можна досягнути спасіння, однак їх порушення викривляє красу Чину та духовний розвиток і перешкоджає розвитку інших. Любов до справедливості старанно ті речі розвиває у собі та інших, радіє коли бачить їх ревне виконання, вболіває та обурюється коли бачить їх порушення.²⁷

Любов справедливості має певне внутрішнє почуття більшого співчуття над важкими гріхами а меншого над легшими. Бо розумний оцінює речі як добрі так і злі, натомість не розумний часто великі вважає за дрібниці а дрібні вважає за дуже великі. (Мт. 23, 23.). Такі керуються власною горливістю а не діють згідно з

²⁷ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 87.

Духом Божим, наприклад швидше карають за опущення одного поклону ніж очорнення іншого ченця, гніваються за упущену стихиру ніж за згіршення. Перед усім треба остерігатися заповідей Божих, потім заповідей святої Церкви, потім що кожний добровільно обіцяв, нарешті усіх згіршень: хтивості, пиhi, заздрості, обжерства, гніву, підозрілих знайомств, непослуху та іншим вадам котрі спричиняють що слава ченців замість пахнути чеснотами смердить вадами, вірні замість захоплюватися добрим прикладом чеснот, заражаються злими згіршеннями, легше вилікувати тяжкий гріх у таємниці, ніж таке згіршення, бо той можна уздоровити за допомогою таємної покути, а згіршення взагалі неможливо усунути з людських сердець, до котрих воно дійшло. Далі потрібно уникати в занедбанні побожності котра оживляє кожний правдивий Чин. Слабкою є структура добрих вчинків котра не спаяна побожною молитвою.²⁸ В кожному Чині де згасає побожність починає слабнути будова чеснот та натає руїна.(Мт.25,1-8.). Окрім того належить уникати занедбання дисципліни, котра установлена для полегшення духовного розвитку, якої порушення є виявом недбалого сумління та внутрішньої легковажності. Не тому вимагається дисципліна що неможна укласти інакше життя, але тому що служить вона повазі єдності вчинків братів, а не щоб кожний жив і робив що йому подобається, будучи обтяжливим для інших. Процвітаючий Чин відрізняється від того що занепадає не тому що у ньому жодних грішників але тому що не дозволяється грішити безкарно, що пильно замикається підступ для гріха, що усувається невинних та облудних, а добрих любить та підтримується щоб вистояли і завжди йшли до кращого. Настоятель будучи замісником Бога, котрого «Господь наставав над своєю челяддю» (пор. Мт. 24,45.), якщо б не поправляв винних, дозволяв зростання вад та появу злих звичаїв, бачив що порушення зростають і по своїй можливості не протиставлятися злу, як існуючому так і загрожуючому, то відповідь перед Богом в потрібний спосіб: за недбалість, бо не виконав свого обов'язку, за гріхи підвладних котрих міг запобігти; та за надужиття гідності влади котру отримав але використав для власної слави та вигоди.²⁹

У наступному розділі св. Бонавентура говорить про доброту тобто про братерське співчуття, бо як любов Бога розпалює прагнення справедливості, так

---

²⁸ Antologia modlitwy franciszkańskiej. Poznan 2003 c. 84-85.

²⁹ Spisy sv. Bonaventuru. Citta Nuova 2002 c. 92-95.

братерська любов провадить до доброти. На порушення треба караючу різку, але для слабкості потрібна палиця для опертя. Іншою є неміч тіла, іншою духа та обидві потребують співчуття. Тілесна слабкість є троякою: одні лежать в ліжку з гарячкою, інші хоч ходять але зазнають великих болів, треті хоч не мають окресленої хвороби але тілесно слабкі та вичерпані. Потрібно підтримувати трьома видами доброти, ліками, пом'якшенням у суворості в їжі, одягу, чуванню та іншому, нарешті звільненням з праці як вимагає того необхідність. Хворим і слабшим потрібно виявляти людяність, бо як говорить св. Бонавентура: «є карані Господом», колиб були переслідуванні ще людьми, тоді їх упокорення кликало до Господа змилювання зі скаргою проти переслідувачів. Хворий котрий є обмеженим, не може собі поради ще більше чується пригнічений тим, що ті котрі повинні, не потішають його, не дають полегшення у праці, не заспокоюють його потреб, не співчують йому. Добрий настоятель уважає себе за отця своїх братів, а не за пана, є для них лікарем а не тираном, не відноситься д них в'ючних тварин, чи куплених невільників, але як до синів, учасників небесного насліддя, і чинить так, «як би йому чинили» (порівняй Мт. 7,12.), коли були подібні потреби. Сильні та здорові не відчують що відчуває хворий, тому не уміють йому співчувати, хоча навчаться того пізніше коли захворіють. І навіть коли закидається, що деякі вдають більш хворих ніж ними є, то чи з цього приводу всіх потрібно осуджувати як гіпокритів? Навпаки з огляду на небагатьох справедливих Господь прагнув пробачити багатьом грішникам (Бт. 18.). хворі більше потребують доброти ніж здорові та сильні з огляду на життєві потреби, на повернення сил та здоров'я котрі утратив при хворобі та з огляду на потребу потіхи, бо хворий що терпить чує полегшення коли бачить що йому співчують та дбають про його оздоровлення. Варто помагати тим хворим для котрих є надія на оздоровлення, але шкода коштів для тих котрі не мають надії колись стануть здоровими. Таке ствердження було б правдиве коли б належало хворим виявляти милосердя з огляду на людську вдячність, а не з огляду на заслуги любов. То допомагає хворому тому що той коли стане здоровим, винагородить йому за його добротинність, той позбавляє себе заслуг вчинків милосердя. Бо там де більше страждання і терпіння, там милосердя стає яснішим та чистішою любов. Св. Бонавентура стверджує що потрібно щоб настоятель також досвідчив досвідчи якоїсь хвороби і так досвідчив співчуття.

Хворих душею є також три типи: перші схильні до згіршень та гріхів через брак побожності та під впливом спокус при кожній нагоді вагаються і схиляються до падінь. Другі мають добру волю та покору, але стаються малодушними через легкий докір, або знеохочуються, або впадають в нервову нетерпеливість, потім вболівають над тим а інші з них хвилюються. Треті то всі недосконалі, часто вагаються в практикуванні чеснот і не зважаючи на те що чинять опір і відчують гарячку пожадань, пиху, гнів, лінивість, заздрість і інші вади як тілесні так і духовні. Для таких хвороб слід застосовувати наступні ліки: усунування від них нагод для згіршення, щоб не бачили і не чули згіршуючих речей та що часто не перебували поза монастирем. Зміцнення їх частими заохоченнями та прикладами терпеливості, доки не піднімуться зі слабості потрібно їх обмежувати в твердому напоумленні котре їх обурювало б та ображало. Вчителі мають зрозуміння для нездібності простих не освічених людей, подібно треба лагідно зносити, терпіти вади інших знаючи що не всі можуть бути однаково досконалі подібно як та слабшим у Христі нехай не накладають важчих тягарів ніж можуть знести, та не вимагають від них понад їх сили. Інакше згасять у них те що вже мають.³⁰

У наступному розділі св. Бонавентура говорить про чесноту терпеливості. Дах дому приймає бур та дощ та всередині залишається чистим, подібно настоятелі оберігають від бурі гріхів, і змушенні часто приймати на себе бурю ворожості. Є три ситуації коли терпеливість дуже потрібна: у різних працях та турботах. Постійна турбота змушує його до старання про духовну дисципліну та дбання про допомогу тілесну, подібно як і апостоли не тільки турбувалися про духовні потреби вірних але й про дочасні, особливо про убогих (Гал. 1,9-10.). Також і Господь не тільки годував натовп словом спасіння але й тілесним хлібом (Мр.6,35-44; 8,1-10.). Також постійно появляються заняття у монастирі та різні зовнішні справи, котрі його стосуються і він ними переймається як їх виконати. З них виникають турботи, праця, біганина, пильнування та інші турботи до котрих є необхідна терпеливість. Терпеливість є потрібною для настоятеля через повільний розвиток тих про яких дбає. Бачить що небагато з них розвивається, потім бачить як мало вони досягнули великою працею але через дрібницю знову падають, через багато труднощів та

---

³⁰ Истоки Францисанства. Москва 1996 с.54-74. Для св. Франциска турбота про хворих братів була одним з пріоритетів реалізації євангельського життя у братерській спільноті. Зрештою варто згадати що покликання св. Франциска починалося від служіння прокаженим, на початку існування Чину кожен новик мусив пройти через служіння в лепрозорії.

перешкод що призупиняють розвиток, духовні плоди його праці йдуть на марне, як той що багато посіяв, бачить що мало сходить, бачить що часто те що особисто наказує виконують недбало. Часто під прикриттям добра проникає зло, а він відкрито його не зупиняє бо зовні виглядає на добре, однак через то добро зменшується та відкривається доступ явному злу. Наприклад щоб багато спасти приймаємо багато кандидатів до Чину, ніж можна їх належно утримати, з рештою таке зростання у кількості буде нівелюванням нашої убогості, коли багато захочуть утішатися багатьма речами а не терпіти їх нестачу. Звідси виникають негативні наслідки: часті виходження з метою здобуття необхідних засобів до життя, пошуки надзвичайних доріг у їх жебранні, безтурботне відношення щодо Уставу в прийнятті пожертв, згасання побожності, полишення чернечих звичаїв, звичка братів входу та здобування на зовні різних речей потрібних для тіла, знайомства заборонені в Уставі, прохання пенітентів про подарунки, продаж прикладу для за пожертву, потурання багатим, збільшення маєтків, безтурботна поведінка що до згіршень, чинячи так топчемо честь Бога котра повинна впливати з нашої святої поведінки та бути прикладом для інших. Теж саме відноситься до передчасного висування молодих і ще недосвідчених до свячень та до урядів сповідника, проповідника, настоятеля. Подібно треба сказати про багатьох котрі людям подобаються своїм виглядом, але внутрішньо перед Богом забруднюють чистоту Чину, а також про релігійних простаків, котрі не розуміють внутрішніх справ, але уважають що вся сила духовного розвитку полягає у зовнішньому возвеличенню, дбають про нього з великою ревністю а про правдиві чесноти та духовні справи не дбають. Духовний настоятель бачачи ці та інші речі, розважає у правді, турбується, і не змігши доклати змін згідно зі своїми прагненнями, предивно управляється у терпеливості.³¹

Терпеливість є йому необхідною через невдячність тих для котрих з такою турботою працює, майже ніколи їх не задовольнить, завжди нарікають, як би хотів зробив інакше і ліпше, часто бореться з думками чи має потурати їм забаганках та в усьому задовольняти, чи триматися того щ уважає за краще. Також для того що перекручують багато того що робить, підглядають, нарікають, осуджують, та вдають згіршених, уважають що чинять при тому властиво. Неможна запобігти щоби те що зробить або накаже, не викликало у деяких незадоволення та обурення.

³¹ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 92-93.

Також для того що дехто йому в обличчя спротивляться, або письмово його оскаржують та підбурюють інших щоб йому противилися, хитро перешкоджають щоб не міг виконати повинен.³²

Проти тих та інших звинувачень борониться потрійним щитом терпеливості. Передовсім гідно, дозріло та лагідно відповідає та тамувати обурення, не виявляти нетерпеливості у голосі, на обличчі чи поведінці. Більше осягне терпеливістю з ними, ніж якби діяв нерозважно іще більше їх розізлив. Обурення не заспокоюється обуренням, а вади не оздоровлюються вадами. Нетерпеливість настоятеля занедбує можливість чинення добра, згіршує інших, особливо коли починаються вияснення стосунків, авторитетність його слова стає маловартісним в очах його підлеглих та інших, спричинить тим до себе ненависть або страх, а інших побудить до нетерпеливості. Підлеглі не будуть мати сміливості виявити перед ним своїх проблем чи потреб, слабких на душі буде відлякувати і доведе до малодушності та розпачу. Ніхто не відважиться нагадати йому що поправився. Нехай відноситься зі спокоєм щоб не мстився за кривди, не мав у серці ненависті до них, не занедбував турбот за них та не уникав їх, віддячував добром невдячним щоб і сам мав нагоду до здобування чеснот. Бо якщо властивим завданням пастора є навчання чеснот, то хто навчить тих що блудять якщо він їх буде уникати? Серед святих туму так багато єпископів та настоятелів, бо дійшли до найвищих щаблів досконалості, добре чинячи та терпеливо зносячи непорозуміння і будуючи інших виконання свого уряду. Настоятель хай буде витривалий, щоби чи то з причин обтяжливості в праці чи то повільності розвитку чи то надокучливості підвладних чи інших труднощів не втрачав прагнення та старання в осягненні того що вимагають від нього обов'язки його уряду бо так здобуде великі заслуги. Ті усі труднощі очищають настоятеля з куряви гріхів, які збере в наслідок людської слабості. Настоятелі займаючись багатьма справами часто чинять великі занедбаня, з котрих повинні тут очистися щоб там не бути важко покараними. Труднощі оберігають від пихи, до котрої ті що мають владу особливо схильні, легко до неї можуть попхати й високість уряду, свобода та приємність чинення добра якщо б ярмо труднощів не згинало його зарозумілості і в цей спосіб берегло його перед гординою. Бо охоронцем спасіння і в зростанні в доброму є для настоятеля упокорення, без котрих осягнення в успіху відразу винесло його на

³² Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002 c. 98-102.

хмари зарозумілості. Нічого дивного що не усі спроби настоятеля мають добрі наслідки бо навіть Божа діяльність не всіх допроваджує до спасіння «багато бо покликаних але мало вибраних»(пор. Мт. 22. 44.). Не все що сіється зростає, а той що шукає скарбів розкопує багато землі щоб знайти крихти золота. Така є велика користь з доброго настоятеля, яка була б велика шкода колиб його не було. Також заохочувати настоятеля до терпеливих трудів повинно б те, що має однакову заслугу як за тих котрі мало осягають як і за тих котрі добре розвиваються. Бо і апостол не сказав що кожний отримає згідно з наслідками своєї праці, але відповідно зі своїм старанням, бо до Бога належить «давати зріст» (1Кор.3, 8). Бо і вчитель більше трудиться над учнем не здібним ніж над здібним.³³

Четвертим крилом є особистий приклад у житті настоятеля. Він повинен бути нормою життя для інших, щоби того чого учить словами показував прикладом учинків. Особливо у трьох чеснотах: спільноті життя, покірній лагідності та поважній дозрілості. Нехай дотримується спільного способу життя в їжі одязі та праці щоб провадив бенкетів та пиятик, тоді коли інші дотримуються суворих обмежень у їжі та питті, нехай не відрізняється одягом від тих з котрими єднає його спільні обіти. Та нехай не ухиляється від праці коли накладає її на інших. Пастир колиб віддалявся від стада наражав би його на небезпеку нападу вовків. Для здорових нехай буде здоровий а для хворих нехай буде хворим. Нехай буде також покірний у звичаях, щоб його поведінка не вказувала на те що несе себе високо, і не прив'язується до настоятельства, але що його боїться та чується присилуваним і більше прагне підлягати а ніж керувати, що тих котрими керує уважає за ліпших за себе, швидше їх слугою а ніж учителем та паном. (Лк. 22,26-27; Срх. 32,1). Хай буде покірний та ввічливий щоб підвладні мали до нього легкий доступ щоби могли довіритися йому у своїх проблемах, і щоб він їх терпеливо вислухав та щиро допоміг, повчав та заохочував, хай старається щоб його любили а не щоб він збуджував страх бо більш охоче слухаються того кого люблять а ніж того кого бояться. Послух з любові є добровільний а зі страху вимушений, натомість метою керування є направлення довірених настоятелів до вічного життя. Хай буде покірний в уживанні дочасних речей щоб не мав та не любив розкошів. Все що має нехай вказує на добровільну убогість та покору тобто: одяг, книги, келія, ліжко, прилади, стіл, верхній одяг та інше, щоб нічого не мало риси вищості і на інших не

³³ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 93-96.

справляло такого враження. Бо не є знаменням покiрного серця пошуку новинок, прив'язання до побожних речей та прагнення возвеличення. Повага до зрiлостi полягає на трьох речах, щоб не мали поганих звичаїв тобто в словах в жартах безбожних та комедійних, котрi може комусь i подобаються але не додають поваги. Хоча б настоятеля дуже любили то однак потрiбно щоб безстиднi люди вiдчували повагу до нього. Любов вiдчувається якщо має домiшку поваги. Що би не був слабкий у почуттях через особливе захоплення до жiнок. У зовнiшнiй поведiнцi має вiдноситися до всiх так щоб нiхто ним погорджує з огляду на iнших. Та щоб не був слабкий у рiшеннях, так щоб те, що йому подобається зараз, через деякий час його буде драгувати, то хоче одного то зараз iншого без вiдповiдної причини. Хто бо довiриться чи згодиться з волею того коли знає що є не сталий у своєму рiшеннi? Тому пiдвладнi не можуть шанувати його розторопностi та пристосувати послуху до його волi, а з одного й другого виникає майже шкода.³⁴

Добрий вчитель вчить добрих учнiв, багато були кращими у Чинi та Церквi давали приклад доброго життя, вiдповiдальнi за те будуть суворо осудженнi. Навчання словом без прикладу вчинкiв подiбно до цементу без вапна – слабкою. Сильнiше приймається наука вчинкiв нiж слiв, а якщо погорджують чийсь життям то нiхто не переймається його проповiддю. Заступник Христа повинен власне заступати Його у Його волi та в повазi Його влади, тому має проваджувати Його волю у серцях його пiдвладних, силою Його влади має дiяти для їх добра та вказувати Його їм в своїй звичаях та життi, бо «не проповiдуємо себе самих але Христа Ісуса» (2 Кор. 4,5). Натомiсть проповiдує себе самого а не Христа, той хто в мовi шукає власної слави i через злi вчинки подає до наслiдування себе а не Христа. Не керуються доброю ревнiстю тi настоятелi котрi через свої злi вчинки вiдкидають пiдлеглих вiд наслiдування Христа а схиляють їх до перейняття своїх звичок та їх наслiдування.³⁵

П'ятим крилом Серафимським є розважнiсть та розiзнання, що належить чинити, є вона необхідною для керiвника душ. Настоятелеви необходима є подвiйна розвага, щоб знати, що i як чинити, щоб добро було добром цiлковитим, мусить бути добре виконане, бо як каже Бернард: «вiдкинь розвагу а чеснота станеться вадою». Подiбно й спiвчуття та терпеливiсть без розважностi послаблює керування,

³⁴ Spisy sv. Bonaventuru. Citta Nuova 2002 c. 105-109.

³⁵ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 96-98.

коли під прикриттям не стримується бунтівників. Добрий приклад натомість перестає служити збудуванню інших. Багато є речей в котрих настоятель має бути розважним, однак здається з них чотири є найважливішими. Св. Бонавентура порівнює їх до чотирьох рядів каменів які носив первосвященик в Старому Завіті; має носити завжди у серці, через суд розуму, чотири справи, що стосуються його служіння. Перше утримання належного стану керування, друге, як має повчати та поправляти, як виконувати зовнішні обов'язки, так себе зберегти в тих обов'язках. Для підтримання належного стану потрібно, щоб настоятель знав звичаї та сумління своїх підвладних, задля відповідного накладання на кожного тягара чернечої дисципліни. Їх ділить за трьома каменями в першому ряді Ааронових каменів. Перша дисципліна є виконанням того, що є необхідне для спасіння, що пов'язане з чином та уставом, що свідомі порушення потягує за собою смертельний гріх, наприклад: послух наказові, добровільна убогість та інші накази та заповіді від котрих настоятель не може звільнити бо і він зобов'язаний їх виконувати. Настоятель мусить пильнувати що б усі пильно їх виконували а тих що не хочуть, примушувати і не дозволяти чинити противні учинки. Проти тих що твердять: що якщо в той чи інший спосіб не набудеться засобів для утримання братів то не зможуть утриматися. Але власне така форма набування противиться Уставу, дає згіршення та деправує Чин, тому ліпше щоб не було ченців там де вони не можуть і не хочуть жити як ченці, тоді і вони не згинуть та інших не згіршать. Такий рід розважливості має бути першим клейнодом тобто першим предметом турботи настоятеля. Друга карність відноситься до того, що стосується практикуванню вищої досконалості: особливої терпеливості, подиву гідної покори, дивовижної любові, суворої тверезості, надзвичайної убогості, високої побожності та інших подібних чеснот. Настоятель повинен підвладних швидше заохочувати, напоумлювати, та притягувати прикладами ніж змушувати упертих. Бо ради досконалості пропонується а не наказується, за винятком тих котрі є обітницями, наприклад чистота. Головною метою монастичного виховання було утворення школи розвитку досконалості. Тому настоятель нехай цей клейнод носить на грудях щоб своїх учнів учив та взивав до дотримання дороги необхідної для спасіння, а також прагнення досконалості за котру осягне небесну славу. Третя дисципліна полягає на дотриманні того що хоч не є обов'язковим до спасіння чи

вищої досконалості але служить для збереження одного і другого. Установлене святими Отцями відноситься до чинення добрих вчинків та збудування інших, наприклад: піст, мочання, урочистий спосіб відправлення літургії а також зовнішня достойна постава тіла. Все це є так потрібне як знаряддя до виконання витворів мистецтва. Тому розважний настоятель може з них звільнити, коли вважає що вимагає того необхідність та потреба. Настоятель потребує не малої розважливості щоб утримати золоту середину між суворістю та полегшенням. Якщо буде надто суворим то не буде люблений братами і тоді вони не будуть прагнути що є необхідне. Натомість якщо буде поблажливим понад потребу, швидко наступить занедбання навіть в тому що корисне та необхідне.³⁶

Подібна розважливість потрібна для поучення для тих що согрешили. Це ніби другий ряд що містить три шляхетні камені позаяк потрібно три типи розторопності відповідно до трьох родів грішників. Дехто коли згрішить, чи то зворушений духом всередині чи то зовні напоумлений людиною, відразу просить про покуту. Що до них духовний лікар повинен застосовувати лагідні ліки, однак щоб інші боялися гріха нехай їх не жаліє і не накладає надто малої покути. Потрібно їм така покута після якої зрозуміли важкість своєї провини, і в такий лагідний спосіб як би ти хотів щоб з тобою чинили якщо учиниш подібний гріх. Інші коли грішать затаюють зло. Однак настоятель пізнає з певних ознак що збирається там нагноєння але не виходить на зовні а ні явні докази а ні через добровільні признання, що би міг його розтяти відвертим напоумленням. Якщо буде дорікати не тільки не допоможе але станеться сіячем вад. Якщо змовчить, буде тривожитися за душу брата і свою що не на поминає грішника. Коли нічого не може зробити хай мовчить і вправляється у терпеливості, а чого не може доклати напоумленням, хай старається досягнути молитвою, щоб Господь його виправив, або відкрив його затаєний гріх, бо і Господь довго і терпеливо зносив Юду. Таке мовчання у серці вимагає від настоятеля великої розважливості. Щоб ніколи ні в чому не відхилився у тому що властиве. Третій тип підвладних, то ті, що тяжко грішать і не приймають належної догани, або приймають її фіктивно, самі не виправляються, а інші через них стають гірші або згіршуються, починають їх наслідувати бачачи їх безкарність. Коли появляються ці чотири умови: тяжкий гріх, явність, брак надії на виправлення та зараження інших злим прикладом, що ж

³⁶ Antologia modlitwy franciszkańskiej. Poznan 2003 c. 224-227.

залишається? Тільки відкинення хворої вівці та видалення зараженої частини тіла щоб здорові не зіпсувалися. Однак це неможна виконувати з поспіхом, але за радою розторопних людей що мають Духа Божого і дар ради.³⁷

Третій ряд коштовних каменів відноситься до занять, котрі настоятель розділяє, одні доручаючи, інші виконує сам, одні скорочує, інші зносить як може. Якщо настоятель хоче сам дбати про зовнішні справи та дочасні потреби тіла, занедбав би більш цінні внутрішні потреби, бо око розпорошене на зовні гірше бачить внутрішні речі, необхідні до спасіння. Колиб настоятель не мав кому довірити турбот про зовнішні справи Чину, швидше нехай терпить обман у дочасних справах з боку того хто їх виконує, ніж би сам мав ними займатися, за прикладом Христа котрий знав що Юда був злодієм однак дозволив йому турбуватися про зовнішні речі. Натомість сам повинен передовсім дбати про речі духовні та необхідні для спасіння, та про здобуття чеснот, бо це належить до істоти обов'язків пастиря і передовсім з цього відповідь на Божім Суді. Йдеться про заховання Уставу та інших статутів, дисципліну Чину, а також про мир та злагоду між братами. Повинен також пізнавати сумління підвладних, запобігати сум'яттю, остерігати перед небезпеками гріхів, напоумлювати братів щоб розвивалися в доброму, поправляти тих що вимагають поправи, вияснювати сумнів, повчати братів як належно виконати їм дорученні завдання, так щоб заспокоїти потреби братів та не наражати сумління. Настоятель виконує роль голови у тілі братерської спільноти, так що коли інші члени виконують свої обов'язки голова усім керує, має бо усі чуття, керує і спонукає усіх інших, через накази та дозволи святого послуху, подібно як нервовий центр. Голова не виконує особливих функцій, а заспокоює усі члени. Діє на користь усіх, за всіх слухає, нюхає, смакує, говорить. Подібно настоятелі до своїх підвладних. « бо вони пильнують ваші душі, за які мають звіт дати.(Євр.13, 17). Натомість повинен відсторонитися від справ не потрібних і необов'язкових до спасіння. Для спасіння душі чи розвитку душі в доброму, а також відсувати їх від себе і братів. Бо через короткість часу зможемо виконати заледве те що необхідне. Займаючись справами надмірними і чужими, занедбуємо речі більш корисні і ліпші, бо розпорошений дух є менш справний у виконуванні різних справ. Буває теж так що настоятелі та ченці надмірно відаються зовнішнім справам, щодо будинків, книжок та інших справ, котрих краще щоб позбулися.

³⁷ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 99-102.

Через то занедбують кращі речі і часто бруднять сумління. У наслідок заняття зовнішніми речами, затемнюється їх розум відносно контемплациї духовних та внутрішніх речей та затрачується прагнення Божественних справ. Тому розважлівість настоятеля повинна розторопно передбачати що може виникнути з кожної події, розважаючи що для нього є осяжним і на які справи згодитися. Хто несе важку ношу та докладає собі тягарів, котрих може позбутися, є нерозторопним.³⁸

Та понад усе настоятель повинен вважати на самого себе, щоби дбаючи про інших не занедбував себе. Це є четвертий ряд клейнодів в якому мітиться потрійна розважлівість. Перша увага відноситься до спокою сумління, має бути певним щоб настоятель нічого не хотів, не чинив, не наказував, не дозволяв на те що негідне та противне обітам; чисте щоб не збирав собі слави у людей за добро котре чинить і підтримує, щоб не захоплювався собою але шукав би в усьому волі Божої, щоб те що чинить в ім'я Бога, чинив завжди щиро і з любові до Нього. Тому нехай досліджує своє сумління, пильно його оцінюючи, що робити, чого уникати та з якою метою виконувати добрі вчинки. За злі речі сповідатися, виправляти та уникати їх, а з добрих « не в собі а в Господі хвалитися.» (1Кор.1,31.). З добрих вчинків хай не виноситься знаючи що Бог дав йому можливість чинення, мовлення та розуміння добра не з огляду на нього, але з огляду на тих, над котрими його поставлено. Інший рід пильнування себе відноситься до зовнішніх звичок та слів, за допомогою котрих мав би служити більше іншим ніж собі. То мусить бути прикладом для інших і догоджувати кожному з них, потребує великої розторопності щоб умів триматися по середині, щоб не був надто сумним або надто веселим, за суворим або злагідним, занадто товариським або занадто чужим, занадто мовчазним або занадто балакучим, ригористом надто вимогливим або надто ліберальним, занадто приглядаючись за вчинкам братів або їх не бачачи, занадто підтримуючи одних чи легковажачи інших і тому подібне. Не може завжди так поводитися щоб усіх задовольнити. Але менше зробить помилок коли буде схилитись у бік злагідності, завдяки якій буде більше люблений підвладними, охоче його будуть слухати, сміливіше будуть відноситися до нього у потребах та ревніше будуть його наслідувати. Повага влади витворює у підвладних страх, а якщо додати до неї сувору вимогливість то для надто лякливих вона станеться надто

³⁸ Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002 c. 110-121.

обтяжливою. Бо й сам Господь Ісус виявив нам лагідну любов щоб бути легшим до наслідування. Однак у кожному сумнівному випадку нехай більше схиляються до того, що згідно з правдою більше відповідає чесноті любові і покори а також обіцяній чистоті та євангельські досконалості.³⁹

У кінці розважливість котра усе оцінює, нехай розглядає саму себе, щоб не уподібнювалась до тілесного ока котре бачить інші речі але не бачить себе, тобто щоб настоятель «не думати понад те, що треба думати, а думати скромно. (Рм.12,3.)». тому настоятель чинить розторопно коли завжди ох охоче слухає порад та покійно про них просить. Деякі вступаючи на уряд настоятеля вважають себе за таких розумних, що усі осягнення своїх попередників вважають за нерозумні та невластиві. Інші натомість коли відходять з уряду подібно осуджують усе що роблять його наступники, не беручи до уваги, що так як вони легковажать чужі діла, так інші можуть недооцінювати їх працю. Звичайно нічий вчинків так пильно не досліджують, як вчинки тих, котрі суворо судять чужі помилки, чи випадково не впадуть у те з що іншим докоряли. Розторопний настоятель повинен вважати на ради двох типів людей: підлабузників та обмовників. Перші зводять його щоб думав більше чим належить, щоб не думав про себе правди в покорі пізнання. Другі провадять до підозри інших братів, часто до звинувачень невинних перед тим як дізнається правду.⁴⁰

У останньому розділі свого трактату св. Бонавентура розважає над шостим та останнім крилом, під котрим розуміє найбільш потрібну чесноту. Вона розпалює прагнення справедливості, вливає доброту співчуття зміцнює справедливість творить добрий приклад, вияснює розважливість. Є намащенням Духа що вчить усього що потрібно до спасіння. Тому керівник душ передусім повинен старатися досягнути, щоб завжди його повчала, що і як має чинити, остерігала щоб не помилився. Бо не тільки повинен молитися за себе, але також за тих котрих йому довірено. Бо настоятель є посередником між Богом і підлеглими людьми, виконує Боже служіння, навчаючи, виправляючи, підносячи. Повинен також ревно представляти їх справи перед Богом, благаючи та випрошуючи ласку та оберігаючи від злого. Побожність натомість, одна є спільною, інша особистою, ще інша постійна, спільна в Церковному Праві, особиста в молитвах, постійна у всіх

---

³⁹ S. Naperkowski. Sw. Bonawentura zycie i misl. Warszawa 1976 c.348-362.

⁴⁰ Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 103-105.

вчинках. У відношенні до Церковного Правила настоятель повинен бути пильним в побожності, щоб все відбувалося без поспіху, без помилок та вагань, щоб кожен виконував свою службу належно. Сповнювати Божу справу ревно а не ліниво «Проклятий, хто Господню справу виконує недбайливо» (Єр. 48, 10). Святий Дух запровадив в Церкві Церковне Правило задля: наслідування небесного хору, в котрому Святі та Ангели прославляють Бога в Його присутності; щоби ми пам'ятали про Божу доброту, славили та з радістю дякували Тому хто народився з Діви Марії; щоби самих себе заохочували до побожності та розпалювали в собі вогонь Божої любові; щоби простих вірних, котрі не можуть мати постійного часу для молитви, закликали до молитви; для більшої краси релігії християнської. Тому з усіх побожних практик найбільшу увагу потрібно надавати Церковному Правилу. Хоча настоятель зазнає розпорошення через різні справи, повинен часто дотримуватися особистої побожності, нехай часом в таємниці йде на молитву, щоб цілковито не охолонути, не загубити звичаю молитви, не стати чужим для Бога. Але хоч настоятель має мало часу на молитву, та з огляду на те, що повинен молитися за інших, часто отримує більшу ласку молитви, щоб тим котрим допомагає вчинками, допомагав також молитвою. Тільки нехай не занедбує цієї ласки, ані відкидає її, коли отримає, щоб його не опустила через невдячність. Іншою побожністю настоятеля є постійне старання подобатися Богові в кожному ділі чи розмові, щоби у Його присутності завжди уникати того, що Йому не подобається і за це жаліти та старатися у тому, у чому могли ще краще Йому подобатися. «Тому й намагаємося з усіх сил Йому подобатися: чи ми в тілі, чи поза тілом. Всім бо нам треба з'явитися перед судом Христовим.» (2Кор.5,9-10). Чернець завжди повинен поводитися так, якби за мить мав стати перед трибуналом Найвищого Судді. Третьою побожністю настоятеля є випередження усіх вчинків молитвою, принаймні в серці, зміцнення молитвою, дякування та славлення Бога за Його доброту. Хай просить Бога про спасенне натхнення у діяльності, про керівництво заради спасіння, про примноження та зберігання благодатей. Мореплавець передбачаючи бурю спішить увійти до безпечного порту. Подібно і чернець нехай постійно хорониться до порту молитви, де уникне усіх небезпечних випадків, а у всій діяльності нехай завжди більше довіряє молитві, чим власному досвідові та діяльності.⁴¹

⁴¹ Spisy sv. Bonavnturu. Citta Nuova 2002 с. 121-129.

Тому церковний Серафим тобто духовний настоятель, маючи ці та інші крила, з яких два перші підносить над головою, двома середніми нехай укриває тіло та ноги, двома останніми нехай літає, щоб жар людської слави не пригасив його ревності, чи тілесні почуття не викривило співчуваючої доброти, але щоб добрі наміри підносили його вверх а доброта братерської любові керувала його до висот заради небесної нагороди. Терпеливість та взірцеве життя хай охороняє перед натиском суєти і перед наготою браку добрих учинків. Вони нехай його охороняють як броня і оздоблюють його святі шати. За допомогою розважливості нехай лине всюди дивлячись що і як треба чинити, а через прагнення побожності нехай прагне вишнього, де Христос возсідає по правиці Бога (Кл. 3,1), у найвищому захопленні линути до Нього. У кінці свого трактату св. Бонавентура стверджує, що не всі котрі керують душами можуть мати ці всі чесноти однаково, однак є необхідним щоб не терпіли їх браку, так з огляду на збудування підлеглих, як заради власного спасіння. Також і кожний чернець повинен керувати самим собою і після смерті відповідь з цього керування, повинен тими крилами возноситися до неба, щоб бути ревним у справедливості, співчуваючим ближньому заради Бога, терпеливим у труднощах, даючи іншим добрий приклад, бути розважливим у всьому і понад усе прагнути до Бога, через пильність у молитві, котра у всьому нехай його оберігає, керує, підтримує і аж до неба вознесе, яким Ісус Христос нехай всіх нас винагородить.⁴²

---

⁴² Sw. Bonawentura. Pisma ascetyczno mistyczne. Warszawa 1984 c. 110.

III Розділ

Сучасні тенденції та актуальність поглядів св. Бонавентури на роль настоятеля у братерській спільноті

3.1 Розуміння ролі настоятеля у сучасній францисканській духовності

Розуміння послуху відноситься як до підвладних так і до настоятелів. Одні і другі повинні віддати себе керівництву «Духові Господньому». Кожний брат нехай старається в послухові настоятелеві знайти гарантію Божого натхнення, свою особисту благодать. Можна ствердити що завданням настоятеля є передусім відкриття цього натхнення у браті і допомогти зреалізувати разом з іншими братами. Св. Франциск мав живу віру у присутність Духа діючого у цілій спільноті братерській і кожному браті. Тому власне боявся обмежувати докладними

приписами їх свободу діяльності. Прикладом такого способу є лист до брата Леона.⁴³ У такий спосіб особиста ініціатива в рамках послуху виявляється як акт свободи, і подібно єднається з відреченням власної волі з любові до Бога відаючи першість Богу перед послухом людині. Звідси походить у підвладного певного роду право до оборони перед настоятелем котрий намагається пригасити в ньому заклик Св. Духа. Св. Франциск в *Незатвердженому Уставі* піддає діяльність настоятелів під контролювання братів та напіннення підвладних, та згодом в *Затвердженому Уставі* злагоджує таку «інквізиційну» діяльність, котра згідно з наміром мало оберігати чистоту євангельського життя перед тими хто керується тільки засадами людської розторопності. Прагнув запевнити право до справедливого спротиву, коли настоятель наказує щось, що «суперечить сумлінню та вимогам Уставу». Однак підвладний не отримує конкретної інтерпретації ідеалу за посередництвом настоятеля але власне сам є відповідальний перед Богом за свій спосіб життя. Св. Франциск турбуючись пригадує настоятелям межі їх влади, є ними сумління і вірність євангельському покликанню – два права пов'язані зі свободою в сфері моральності та з відповідальним характером послуху. На початку існування Чину під керівництвом св. Франциска, котрому група обіцяла послух, як він сам обіцяв його папі, братерська любов, що діяла завжди під натхненням «Духа Господнього», диктувала засади керівництва. Спонтанічність та імпровізація, були характерними рисами цієї євангельської пригоди.⁴⁴

Однак пізніше виявилось, що потрібно створювати регіональні групи, вимагала того зростаюча кількість братів. Та Засновник боячись втрати цінностей, що виникали з природи братерської спільноти, противився ієрархізації. Юридичне виконання влади має тенденцію до збурення братерської рівності. Святий під кінець свого життя, змушений був всупереч самому собі, затвердити зміцнення влади настоятелів, щоб зупинити поширення легковаження дисципліни. Л. Іріарте звертає увагу, що св. Франциск називає настоятелів слугами та невольниками, робить це згідно з навчанням та прикладами Ісуса Христа. Обов'язок «керівництва» є найважливішою братерською службою та містить в собі, перед усім «турботу про душі братів» а вона обов'язок відвідування їх та поучення, це все є завданням їх служби. Є багато свідоцтв про значення яке св. Франциск

---

⁴³ L. Iriarte. Powołanie Franciszkanskie. Krakow 1999 c. 230-232.

⁴⁴ Там же с. 234-235.

надавав обов'язкові «служіння» та «пильнування», перед усім містило велику душпастирську відповідальність. В процесі розвитку внутрішньої структури братерської спільноти, окреслення міністр було збережене за вищими настоятелями. Інші настоятелі називалися кустодами, коли повставав Затверджений Устав, не існувало ще докладної термінології, не відділився ще настоятель локальної спільноти, бо не було постійної спільноти. Тільки згодом, настоятель локальної спільноти почав називатися гвардіяном, щоби відрізнити їх від кустошів, тобто настоятелів регіональних. Насправді йдеться про один й той самий вираз в його поточному формі, що походить з німецької мови. Св. Франциск не любив конвенціональних слів, служіння «слуги та невільника» означає віддання себе з любов'ю та покорою служінню братам.⁴⁵

Обов'язок любові зобов'язує перед усім у відношенні до хворих фізично й духовно. До хворого духовно брата, котрий вчинив гріх, потрібно відноситися з делікатною та милосердною любов'ю.⁴⁶

Крайність та сторонність викривляє постать настоятеля, передовсім для того, що є надужиттям любові, котра належить всім а ще більше є ним амбіція. Якщо хтось прагне запевнити собі «служіння» братам чи прив'язується до виконання свого обов'язку грішить привласненням. В особистих посланнях, що містили окреслення відносин між підвладними та настоятелями, свідомо усунути всі окреслення властиві для монашої традиції, що говорять про владу, навіть термін *отець* для настоятеля. Братерська спільнота міноратів не є родинною структурою, над котрою має владу *отець родини*, але групою братів рівних собі у всьому, взаємно собі служачи, поєднаних любов'ю, котра перебільшує любов матері до своєї дитини. Тому відповідним є завдання «матері», котра в сім'ї є прикладом самозречення та інтуїтивної турботи. Ця думка докладно виражена в Уставі для пустельні, брати мають взаємно змінюватися в виконанні обов'язків «матері»,

---

⁴⁵ Истоки Францисанства. Москва 1996 с.485-487. Т. Челано у другому житті св. Франциска подає його бачення настоятеля: «Повинен бути людиною поважного суворого життя, розсудливим та доброї слави. Людиною що не має особливих прив'язаностей, щоб не віддавав першості одним та не обурював усю спільноту. Людиною котра ревно молиться та уміє поділити час для користі своєї душі та для душ довіреного йому стада. З самого ранку має складати жертвоприношення, у довгій молитві, довіряючи себе і своє стадо Божественному покровительству. Потім після молитов повинен стати слугою всіх, дати відповідь всім, привітно відповідати та дбати про всіх. Повинен бути людиною що немає жодної темної плями, і так само дбати про малих і слабких як про великих та сильних. І якщо навіть виділяється своєю вченістю, то у своїй поведінці чесноти простоти. Повинен ненавидіти гроші, головну загрозу нашого чернечого життя та досконалості».

⁴⁶ T. Matura. Duchowosc sw. Franciszka z Asyzu a nasze problemy wspolczesne. Krakow 2000 с.127-138.

тобто провадячи життя Марти та дбати про своїх синів. В обох Уставах настоятелі названі просто *братами*. Сам Франциск, хоча й вважався всіма «отцем», та мав батьківську свідомість та почуття до для братів та «убогих панн» в монастирі Святого Дам'яна, то здається ніколи публічно з ним не погодився.⁴⁷

В загальному потрібно ствердити, що сучасні відомі богослови, знавці францисканської духовності, відкликаються до життя св. Франциска та його поучень, як першоджерела духовності Братів Менших. В них найважливіше місце займає братерська спільнота, котрій підпорядковано служіння настоятелів. Натомість головні риси цього служіння за взірць мають Ісуса Христа, Його кенозу. Перенесені в реальне життя, стаються реалізацією Євангелії.⁴⁸

Спільнота братерська не є тільки виключно школою досконалості чи апостольською групою, є спільнотою в котрій брати стараються створити правдиві між людські відносини. Взаємна любов є сенсом існування євангельської братерської спільноти.⁴⁹

3.2 Роль настоятеля у документах Чину

Найважливішим документом, що актуально регулює життя Чину є Конституції та Статути Генеральні. Окреслюють термін служіння, кожного уряду їх прерогативи. Та найвища влада належить Генеральній Капітулі, зібранні представників цілого Чину. Звичайна влада над всіма братами належить Генеральному Міністрові, котрого обирають на шість років з можливістю переобрання на наступні шість. Урядами, Конституції Чину, називають генерального міністра, генерального вікарія, генеральних дефініторів, провінційних міністрів, кустоша, вікарія, дискретів Святої Землі, гвардіянів, вікаріїв та дискретів кожного монастиря.⁵⁰

Генерал Джакомо Біні, котрий керував Чиним на зламі тисячоліть, у своєму посланні стверджує що обіцяючи сповнювати Устав та спосіб життя Братів Менших, кожен брат цілковито посвячується Богу, жертвуючи йому ціле своє існування це освячення що реалізується через обіти, є динамічним процесом

⁴⁷ T. Matura. Sw. Franciszek z Asyżu na nowo odczytany. Krakow 2000 c. 98-99.

⁴⁸ S. Napiorkowski. Chrytus Sw. Franciszka. Niepokalanow 2002 c. 53-93.

⁴⁹ T. Matura. Sw. Franciszek z Asyżu na nowo odczytany. Krakow 2000 c. 95.

⁵⁰ Regula et Konstytutiones Generales. Katowice 2005 c.181-185.

котрий виявляється кожного разу у інший спосіб у звичайних ситуаціях життя. Обіти є завітом що веде до відкриття та виконання волі Отця, аби у такий спосіб вповні досягнути особисту зрілість та свободу дітей Божих. З цього завіту з Богом впливає також довірливе переживання братерських відносин. Єдиному і основному рішенні професія чинить, що ціле життя брата меншого є цілковито і остаточно довірене Богу і братам. Це є властива перспектива, освячуючи одночасно керівниче служіння та особистий послух співбрата. Вступаємо до чернечої спільноти щоб наслідувати Ісуса «разом», як особи що живуть тією самою євангелічною та харизматичною місією у братерській спільноті. Генерал Біні закликає щоб залишити поділ настоятель – підлеглий, залежний – незалежний, щоб перейти до виміру взаємності, спів залежності та спів відповідальності що творить і зміцнює правдиву спільноту. Йдеться про повернення до євангельського розуміння влади і послуху. Ісус виконуючи свою владу не накидає, не підпорядковує, але визволяє та обдаровує життям. Владда живе у спільноті і для спільноти, також оживлює спільноту, починаючи від цінностей, для реалізації спільного євангельського життя. Наш Чин повинен йти у напрямку такого роду влади - послуху, аби виконання влади могло запевнити та підтримати наше буття братерською спільнотою у місії. Владда та послух остаточно означають відповідальність у служінні для Царства Божого, відповідь покликанню згідно з Божим планом, довіреність Богові за посередництвом людей, прийняте добровільно. Кожна послуга, також послуга влади є даром, котрий походить від Бога й до Нього належить. До цієї послуги є вибраним та покликаним Святим Духом, є вона дияконією, пов'язаною перед усім з Божою діяльністю а потім з нашими здібностями. Для св. Франциска першою «владдою» є Святий Дух, котрий є правдивим Генеральним Міністром Чину, всі зобов'язані Його слухатися. Міністри, котрих обирають брати, щоби їм допомагати в до провадженні до повноти їх покликання. Є важливими хоч не єдиними посередниками між Головним Діючим, котрим є Святий Дух а євангельським проектом. Тому є чимось необхідним щоб настоятель піддавав свої плани розпізнаванню волі Божої, влада є на службі Бога та братів. Остаточним завданням влади є приготування та полишення простору для сили Святого Духа, котра зійде на братів. Говоріння, впливання, порушення, переконування, чинення, щоб хтось діяв в окреслений

спосіб не є чимось основним для настоятеля. Є тим котрий приготував і є на службі заслання Святого Духа, все походить від Бога, котрий закликає то цього служіння. Збереження цього теоцентричної вертикалі є фундаментальною справою, є визволяючою, не залежимо від жодних груп, не ставить в центрі уваги людину, плоди походять від Духа Святого при нашій співпраці. Влада є послугою звільнення: допомагає братам від будь якої егоцентричної залежності, щоб у повній виразити всі які несе у собі дар та служіння.⁵¹

Влада збуджує надію котра не є тільки чиканням на наслідки, але спостереженням того що зріє в таємниці, у вірі; є здібністю поєднання аналізування ситуації, розпізнання, пильності та терпеливості. Влада є братерською службою, той хто виконує це уряд сам повинен ставати перед Отцем як послужна дитина; повинен бути співпрацівником Святого Духа у будованні спільноти та поєднанні. Настоятель турбуючись про спільноту єднає потреби спільноти з потребами кожного братів. Старається гармонійно упорядкувати дари, якими обдаровані усі брати, щоб досягнути єдності різнорідності, направляючи до спільного добра, для того настоятель співпрацює з Святим Духом в улагодженню суперечностей, старається поцінити дари окремих братів, турбується про гармонійне зростання молитовного, братерського та місійного виміру. Служіння настоятеля вже не означає незалежності, можливості кар'єрного росту, здібності наказування, влади над іншими, не є можливістю керування, організування та планування життя групи. Виконання настоятельського служіння означає буття покликаним та посланим до місії даної йому Святим Духом, для довіреної йому «вівчарні», котра до нього не належить та за котру буде відповідати; означає служіння, що наслідуює служіння Христа, котрий у послухові Отцеві віддає життя за людей, «омиваючи ноги» братам, у уменшенні та євангельському пониженні. Є це місія котру Ісус довіряє Петрові, тільки тоді, коли упевнюється у його любові, такій любові, котра виражається у жертві свого життя.⁵²

Натомість теперішній генерал Чину, Хосе Карбайо наголошує на важливості служіння гвардіяна, його роль є фундаментальною в будованні братерської спільноти. Досвід з останніх років та розважання допомогли нам зауважити в уряді гвардіяна служіння, що має допровадити братів до єдності з Богом та між собою.

⁵¹ Relatio Ministri generalis. fr. Giacomo Bini OFM. Roma 2003 c.135-137.

⁵² Pan mowi do nas w droze. Dokument Nadzwyczajnej Kapituly Generalnej. Alwernia – Asyz – Wroclaw 2006 c.21-25.

Служіння Євангелії – найвищого авторитету у спільноті – харизмату та окремих братів, духовного провадження, котрим гвардіян повинен інспірувати, розбуджувати та вимагати особистої відповіді, щирої та відповідальної, так щоб кожний брат та ціла спільнота жила своїм покликанням та допровадила її до повної реалізації.⁵³

Дерективи щодо Постійної Формації, вказують, що власне гвардіян є тим хто з рації свого становища зобов'язаний бути аніматором Постійної Формації у локальній спільноті. Тому служіння гвардіяна, завдання вимагаючи та часто зустрічаючи спротив, вимагає присутності, здібності до пропозицій, до пригадування сенсу буття францисканців для допомоги братам у відновленні власної вірності у покликанні Святого Духа. Її першою рисою є буття владою «духовною» котра служить тому, що Дух прагне зреалізувати через дари, якими обдаровує кожного брата в харизматичній спільноті. Євангельське служіння гвардіяна, полягає на збудуванні духовної єдності, щоб запевнити участь всіх з повагою для кожного та додаючи відваги та надії в труднощах. Гвардіян в щоденному подорожуванні братерського життя заохочує всіх до участі в слуханні та діалозі, пропонуванні та розпізнанні, взаємній допомозі при розв'язанні конфліктів, допомога братам під час кризи, розвиває братерські почуття під час вільного часу. У всіх тих моментах спільнота зможе регулювати своє життя з задумом Бога, щоб виконувати його святе й правдиве післанництво.⁵⁴

Також генерал Джакомо Біні, зауважує, що в наш час серед братів виконання влади сталося немодне, подібно як і в родині, школі, політиці. З одного боку сучасна людина вперто вимагає визнання своїх особистих прав та свобод, та думає перед усім про себе без огляду на права інших. Як вихід з цієї ситуації пропонує пропагування спів відповідальності, котра як нарівні духовному так і щоденного життя сприяє осягненню людиною дозрілості, виховує до взаємної участі, підтримує вклад кожного у спільне добро, вкінці приготує майбутніх лідерів. Сприяє взаємній залежності та взаємному послуху якого прагнув св.. Франциск. Йдеться про відносини «взаємності» в котрій ми розуміємо й розуміють нас, в

---

⁵³ Z Jasności i Smiałości. Relacja Ministra generalnego Fr. Jose Rodriguez Carballo OFM. Alwernia – Asyz – Wrocław 2006 c. 62-63.

⁵⁴ Zostaliście powołani do wolności. Formacja Ciągła w Zakonie Braci Mniejszych. Rzym 2008 c. 71.

котрій пробачається і отримується пробачення, керується і є керованим. Любиться і є любленим, допомагаємо й отримуємо допомогу.⁵⁵

3.3 Актуальність поглядів св. Бонавентури

Вплив св. Бонавентури у наших часах, його богослов'я відзначилося на декількох площинах. Можемо навіть твердити про його вплив на працю та документи II Ватиканського Собору. В остаточній редакції текстів документів цього Собору редактори відкликаються до св. Бонавентури, у догматичній конституції про Церкву (44-49), у декреті про священницьку формацію (16) та в душпастирській конституції про Церкву у сучасному світі (69). Проблеми у вирішенні яких на Соборі відкликалися до авторитету св. Бонавентури, мають велике значення у сучасній Церкві: ревізування євангельських рад у чинах має провадити до любові, релігійне життя вихованців у семінаріях повинно бути глибоким вивченням Об'явлення, есхатологічний характер, земної Церкви – зв'язок з спасеними та святими у небі. До поваги та вказівок св. Бонавентури відкликалися при вказівках для суспільно – господарського життя: «кожному належить до частини дібр, котра вистачала для нього та його родини...» та існує «обов'язок допомоги убогим, і не тільки з того що є надлишком».⁵⁶

Про актуальність св. Бонавентури можна також твердити на морально виховні площинні. Його твори про виховання до чернечого життя. Такі як: *устав для новиків, до сестер про досконалість життя*. Та особливим твором для нас являється *шість крил серафимських*. Виражає він глибокий досвід керівництва. Для св. Бонавентури виконання уряду не виявлялося у простій діяльності, але перед усім у мисленні та молитві. Фундаментом його керівництва завжди є молитва та розважання, усі його рішення є наслідком рефлексій, думка освячена молитвою. Його близький зв'язок з Христом відображався у виконанні обов'язків генерала і тому написав цілий ряд творів у котрих відобразився дух його урядування а також прагнення духовного керування Чином, тобто керування не тільки через накази та структури але провадження та освячення душ, щоб прагнути Христа.⁵⁷

⁵⁵ Relatio Ministri generalis. fr. Giacomo Bini OFM. Roma 2003 c.141-143.

⁵⁶ S. Naperkowski. Sw. Bonawentura zycie i misl. Warszawa 1976 c.337.

⁵⁷ Benedykt XVI. Dzela I Nauka Sw. Bonawentury. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 10 marca 2010 roku. в Studia Franciszkanskie Poznan 2010 c.50-54.

Навіть сам образ Серафима є присутнім у багатьох творах св. Бонавентури, являється нам як взірець для людської душі котра возноситься до Бога. Розважаючи на горі Алвернії, місці отримання стигматів св. Франциском, об'явлення крилатого Серафима, розуміє їх як контемпляційну екстазу та одночасно дорогу котра до неї провадить. Шість крил серафима стаються тим самим символом шести етапів, що прогресивно ведуть людину до пізнання Бога, через споглядання світу та творіння а також пізнання своєї душі, її можливостей, аж до ошасливаючої єдності з Пресвятої Трійцею через Христа, за прикладом св. Франциска. Папа Бенедикт XVI стверджує, св. Бонавентура без сумніву вважав св. Франциска таким, що належить серафимського хору, найвищого хору, тому й св. Франциска називає чистим вогнем любові й такими власне повинні бути францисканці. Для св. Бонавентури ціле людське життя є сходженням до Бога, однак неможливо сходити до Бога власними силами, Господь мусить нас немовби «підтягнути» до Себе а для того потрібна молитва. Молитва як говорить святий є початком та матір'ю святості.⁵⁸

---

⁵⁸ Benedykt XVI. Teologia Sw. Bonawentury. Katecheza Wygloszona w Czasie Audiencji Generalnej 17 marca 2010 roku. в Studia Franciszkańskie Poznan 2010 с.55-59.

Закінчення

У цій праці було висвітлено ідеал настоятеля – францисканця котрий накреслив св. Бонаветура у творі «Шість крил Серафимських».

Життя віруючої людини вимагає в спосіб натуральний, розвитку у досконалості, котрою є удосконалення та примноження чеснот. Подаючи як головні для настоятеля чесноти: справедливість, доброту, терпеливість, добрий приклад життя, розторопність та побожність, подає ідеал служіння братерській спільноті. Св. Бонавентура уболіваючи тогочасним станом та майбутнім Чину Братів Менших, прагне усвідомити братам, що не має розвитку без чеснот, неможливо також з користю для себе та спільноти виконувати служіння настоятеля без чеснот.

Порівнюючи з пануючим у Середньовіччі розуміння ролі настоятеля, котрий відводив для настоятеля центральне місце, подібно як Ісуса Христа якого змальовували в оточенні учнів, то погляди св. Франциска на роль настоятеля можна порівняти до підкреслення моменту коли Ісус умиває ноги для своїх учнів. І щоб осягнути вершини такої святості потрібні крила чеснот. Св. Бонавентура повчаючи настоятеля має перед очима видіння св. Франциска, котрого теж часто порівнював до вогняного Серафима. Серафимська любов Святого так захоплювала св. Бонавентуру, що прагнув щоб кожен брат палав такою любов'ю. У наш час коли повертаються до автентичних поглядів св. Франциска, варто також наново перегляну твори св. Бонавентури, часто несправедливо забуті, як це сталося з твором «Шість крил Серафимських». З подивом відкриємо для себе знайомість людських проблем які існують і в сучасній чернечій спільноті. Тому й пропозиції їх розв'язання – спільне осягнення святості залишається актуальним для сучасних духовних синів св. Франциска.